

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav bohemistických studií

Partikule v mluvené češtině

(na materiálu z Pražského mluveného korpusu)

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: Emi Yamamoto   Vedoucí práce: PhDr. Ana Adamovičová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Emi Yamamoto

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Aně Adamovičové za její podněty a cenné připomínky a rovněž za její bezmeznou trpělivost.

Abstrakt

Bakalářská práce je věnována partikulím, které se objevují v mluvené češtině. Partikule jsou dodnes snad podceňovány a ještě dostatečně nevysvětleny, i když je podle Pražského mluveného korpusu (PMK) v průměru každé osmé slovo promluvy partikulí. Jedním z cílů práce je proto analyzovat partikule z PMK jednak statisticky, jednak z hlediska jejich dalších charakteristik : z hlediska sociolingvistického parametru, druhu, valence a třídy.

Abstract

Particles in the Spoken Czech have been underestimated as a subject of research which have not been studied enough, even though the figures of the Prague Spoken Corpus (PSC) show that every 8 word in Spoken Czech is particle on average. The purpose of this thesis is to analyze particles compiled by PSC; the research of particles has been done both statistically and with respect to another characteristics of classification by sociolinguistic parameter, character, valency and function.

Klíčová slova:

partikule, mluvená čeština, spisovná čeština, definice a vymezení partikulí, Pražský mluvený korpus

Key words:

particle, spoken Czech, literary Czech, definition and determination of particles, Prague spoken corpus

OBSAH

ÚVOD 6

1. SPISOVNÝ A MLUVENÝ JAZYK - VYMEZENÍ PARTIKULÍ V ČEŠTINĚ

1.1. Spisovný jazyk jako „nejdokonalejší podoba?“ 8

- výzkum nového přístupu k bádání

1.2. Vymezení partikulí v češtině 10

2. PRAŽSKÝ MLUVENÝ KORPUS

2.1. Český národní korpus a jeho postavení 16

2.2. Pražský mluvený korpus a jeho metoda zpracování materiálu 17

2.3. Kódovník a kódování slov 18

3. ANALÝZA ČÁSTIC NA MATERIÁLU Z PMK

3.1. Statistický přehled částic v PMK 23

3.2. Analýza podle sociolingvistických parametrů 27

3.3. Statistická analýza výskytu částic podle druhu 29

3.3.1. Statistický přehled částic podle druhu 30

3.3.2. Srovnání částic homonymních s adverbium a adverbia 33

3.3.3. Srovnání částic homonymních se spojkou a spojky 36

3.3.4. Víceslovné částice v PMK 38

3.4. Analýza valence částic 38

3.5. Analýza modu propozice 41

3.6. Analýza částice podle třídy 42

4. KONTEXTOVÁ ZÁVISLOST

4.1. Minimální kontext partikulí vykazujících největší rozdíly podle jednotlivých sociolingvistických parametrů 49

4.2. Analýza rozdílů ve funkci částic podle mluvní situace 50

ZÁVĚR 56

(Tab. 4-1. Minimální kontext partikulí vykazujících největší rozdíly podle jednotlivých sociolingvistických parametrů 58)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY 73

ÚVOD

Za téma své bakalářské práce jsem si vybrala zpracování partikulí v Pražském mluveném korpusu, nahraném materiálu běžně mluveného jazyka, který se stal podkladem pro Frekvenční slovník běžně mluvené češtiny. Volbu tohoto tématu ovlivnilo několik důležitých faktorů, které se pokusím vysvětlit níže.

Lidé žijící v homogenním jazykovém prostředí, jako například Japonci, kteří nejsou zvyklí mluvit s cizinci, jsou většinou při náhodných setkáních s cizinci mluvícími japonsky znepokojeni jejich nekorektní výslovností, silným přízvukem a nedostatečnou slovní zásobou. Možná kvůli takovýmto zkušenostem s cizinci Japonci váhají či se spíše zdráhají mluvit cizím jazykem s chybami jako “nerodilí mluvčí”, a proto se říká, že Japonci nejsou národ, který umí dobře mluvit anglicky nebo nějakým jiným cizím jazykem. Já také sdílím tento japonský pocit a vím, že je velmi náročné naučit se mluvit cizí jazyk “spatra”, přirozeně a plynule bez předchozí přípravy. Čím se jazyky od sebe víc liší, je to obtížnější, jako je tomu v případě češtiny a japonštiny.

Další věc, která mi ztěžovala osvojování češtiny, je běžně mluvený jazyk; zatímco mi mluvená angličtina – můj první cizí jazyk – připadala logická, přesvědčivá a přátelská, čeština se mi zdála nelogická, mlhavá a nepřátelská. Domnívala jsem se, že se efektivním učením tento dojem zmírní, a začala jsem přemýšlet, kde vzniká “ne/přirozenost” promluvy v češtině, což v učebnicích nebo mluvnících není dostatečně vysvětleno.

Když jsem srovnávala sebe s Japonci žijícími dlouho v ČR, kteří česky mluvili skoro jako “rodilí mluvčí”, přestože neznali tolik slov a po obsahově stránce jejich promluva take nebyla ničím zvláštním, nabyla jsem dojmu, že právě šikovně použité částice, například *teda, zase, vlastně, prostě, spíš, třeba* atd. byly oněmi slovy, která jejich promluvě dodávala jakési “rodilejší” či přirozenější zabarvení. Ačkoliv význam těchto slov není jasně vysvětlen ve slovníku, a hlavně tam chybí kontext, osvojení částic hraje důležitou roli v tom, aby si cizinci připadali “rodilejšími” mluvčími. Částice totiž označují postoj mluvčího ke kontextu/partnerovi/ obsahu, což je důležité obzvláště pro Japonce, kteří dávají přednost

zachování odstupu mezi mluvčími a zároveň je pro ně důležité pochopit postoj partnera v promluvě.

Proto jsem přesvědčena, že analýza částic v mluvené češtině bude prospěšná, aby nám umožnila jasněji pochopit to, co to je přirozená, běžně mluvená čeština a proč se liší dojem z angličtiny a češtiny, i když jsou oba jazyky cizí. Navíc si myslím, že pro cizince (především takové, kteří mají svou mateřštinu docela odlišnou od češtiny, a jsou zároveň ostýchaví jako Japonci) je nesmírně důležitým krokem při osvojování jazyka pochopit význam částic, jejich funkci a užití v kontextu. Teprve to jim umožní cítit se sebejistě, přiblížit se rodilým mluvčím a rozumět dobře tomu druhému a nejen obsahu toho, co říká.

V první kapitole této práce napřed prozkoumáme vztah spisovného a mluveného jazyka a vymezíme partikule v češtině. Dále v druhé kapitole shrneme základní informace o Pražském mluveném korpusu, z jehož materiálu čerpám, v třetí kapitole podrobíme částice analýze z různých hledisek. A konečně v čtvrté kapitole se soustředíme na kontext, v němž se vyskytují částice.

1. Spisovný a mluvený jazyk, vymezení partikulí v češtině

1.1 Spisovný jazyk jako „nejdokonalejší podoba“? – výzkum nového přístupu k bádání

Stejně jako v mnoha jiných jazycích, kde v běžné jazykové situaci stojí v opozici nářečí versus oficiální standard, i v češtině tato opozice oficiálního standardu a dialektů existuje, avšak především na Moravě. Naproti tomu v Čechách je jiná opozice, a sice opozice oficiálního standardu či spisovné češtiny versus obecná čeština, která má naddialektovou (nadanářeční) povahu a vznikla jako mluvená varieta na většině území Čech. Běžný Čech ze západní oblasti se rodí do primárního jazyka, kterým je pro něj obecná čeština, a až v době, kdy začíná chodit do školy, se dovídá, že mluví „špatně“. A že „správná čeština“, kterou má mluvit a později také psát, je ta, kterou učí paní učitelka jako spisovný jazyk. (Čermák:1997, s.34-43)

Podle starších názorů spisovná čeština byla prezentována jako jediná varieta, která je dokonalá a plní všechny jazykové funkce. Havránek a Jedlička uvádějí, že *„spisovná čeština je nejdůležitější a nejdokonalejší podoba národního jazyka českého a slouží dnes společnému dorozumívání všech příslušníků našeho národa ve všech oblastech veřejné lidské činnosti; má tedy úkol celonárodní“*¹. Naproti tomu ale Čermák tvrdí, že spisovný jazyk není nejdůležitější v komunikaci neformální, neveřejné a soukromé. Píše, že atribut “nejdokonalejší” nelze chápat absolutně, jako by lidé pouze psali, a to oficiálně, a proto je třeba ho rozhodně odmítnout. Dále říká, že všechny variety jsou naopak „dokonalé“ a jsou vůči cíli, který plní, plně adekvátní a postačující. Čermák se pokouší zařadit spisovnou a obecnou češtinu do funkce podle známé klasifikace šesti funkcí od R. Jakobsona, aby dokázal tvrzení, „že se obě varianty prolínají a lze je odlišit méně snadno“. Prioritu v užívání obecné češtiny z hlediska funkčního přiřazuje funkcím expresivní, konativní i fatické, kdežto zbývající tři funkce, tj. funkci referenční, poetickou a metajazykovou, využívají obě variety. Nelze tedy tvrdit, že je pro ni charakteristická výlučně jen čeština spisovná. (Čermák:1997, s.34-43)

---

¹ Havránek-Jedlička:1984, s.4

Cvrček shodně s tím uvádí, že termín spisovnost bývá někdy spojován s vyšší jazykovou kulturou, jde však jen o smysl shody jednotlivých slov a tvarů, popř. slovních spojení s textem odborných jazykových příruček a návodů. Navíc tvrdí, že *“stává se nezřídka, že přehnaná fixace mluvčího na slovní tvary spíš vyjadřování sdělovaného komplikuje. Místo povrchního chápání kulturnosti jako shody s předpisem dáváme přednost hlubší kultuře projevu, který se týká obsahového bohatství, myšlenkové uspořádanosti, co nejplnějšiho využívání slovní zásoby, jasné a věcné argumentace a dalších podobných hodnot.”* (Cvrček:2010, s. 23)

Česká jazyková situace, kterou jsme výše načrtli, je výsledkem několika faktorů, některými z nich jsou i čeští lingvisté působící po 2. světové válce. Jednak totiž pokračovala předválečná tradice, která zdůrazňovala důležitost kodifikace, sice jen pro školy, ale s důsledky pro celý národ. Přitom se bral jen malý ohled na skutečný jazykový úzus, který se neprávem zužoval jen na individuální úzus. Vztah mezi normou a územ byl pak nejasný a norma existovala nezávisle na skutečném úzu a bez skutečného terénního výzkumu. Proto byla norma definována vágně jako „soubor ustálených, tj. pravidelně užívaných prostředků a ustálených způsobů jejich užívání“², a proto se kodifikace neopírala o žádnou skutečnou znalost jazykových poměrů.

Čermák ke zkonkrétnění rysů mluveného jazyka analyzuje typický mluvený text, který byl namátkově vybrán z korpusu mluvené češtiny, který byl vybudován na Filozofické fakultě UK (typ otázkový; mluvčí je žena, starší, nižšího, resp. základního vzdělání). Analýze byla podrobena orientačně pouze distribuce forem a lexémů z těchto hledisek:

1. jednoznačně obecně české (OČ)
2. jednoznačně spisovně české (SČ)
3. průnikové, tj. společné pro oba kódy

Výsledky jsou zajímavé už při takto obecné analýze a statistice:

Statistika stylové distribuce: JP ŽVBF³

---

² Havránek-Jedlička: 1984, s.7

³ Vzorek z korpusu mluvené češtiny (Žena, starší, střední vzdělání, řízený rozhovor)

Celkem: 2064 slov, z toho

1. OČ slova a formy: 426 (20,6 %)
2. SČ jasná: 1 (strůjce)
3. SPOLEČNÉ: 1637 (79,3 %)

Z uvedených výsledků je jasné, že oblast průniku, tj. prostředků spisovných i obecně českých zároveň, je výrazně nejvyšší a nemůžeme v češtině mluvit o existenci dvou těsně příbuzných, ne však stejně rovnoprávných jazyků vedle sebe. (Čermák:1997, s.34-43) Jak jsme výše viděli, česká jazyková situace je deskriptivně nesnadná především z hlediska kvantitativních aspektů a přesnějšího poměru existujících jazykových variet, ale právě analýza zpracovaného komputerového subkorpusu mluvené češtiny bude schopná zpřesnit řadu dosud vágně zmiňovaných představ.

1.2 Vymezení partikulí v češtině

Identifikace partikulí prodělala obrovský vývoj. Zatímco Havránek a Jedlička mluví explicitně pouze o 5-6 vlastních částicích (ve vydání z r. 1981, původně ještě o menším množství), ve *Slovníku spisovného jazyka českého* (1960-1971) najdeme 60 částic přehodnocených z dřívějších adverbii, *Mluvnice češtiny 2* (1986) k nim přidává další desítky a manuálně anotovaný a reprezentativní Pražský mluvený korpus (PMK) identifikuje jen v oblasti jednoslovných partikulí už přes 350 lexémů. SČFI2 (1988), který poprvé v relativní úplnosti eviduje i partikule víceslovné, jich popisuje navíc celkem 143. Díky PMK, který nám ukazuje nárůst zastoupení partikulí v mluvené češtině, je vidět, že je užití partikulí v mluveném jazyce mnohem vyšší než v jazyce psaném. V PMK tvoří plných 13,51 % všech výskytů všech slov, jinými slovy v průměru každé osmé slovo textu je partikulí: „svým indexem opakování jsou po zájmenech a konjunkcích třetím nejčastějším slovním druhem a předstihují tak například i předložky.“ (s.63)

Teorií a pokusů o definici a klasifikaci partikulí bylo mnoho. V této kapitole zmíníme několik nejdůležitějších klasifikací částic prezentovaných

v Encyklopedickém slovníku češtiny, pracích Františka Čermáka a Miloslava Vondráčka a v Příručním slovníku češtiny.

Encyklopedický slovník češtiny (dále ESČ) částici charakterizuje jako „jeden ze slovních druhů, vymezován velmi různě“. Dále se uvádí, že jsou v české lingvistické tradici partikule „zbytkovým“ slovním druhem, který zahrnuje neskloňná synsémantika bez citoslovcí, předložek a spojek“ (s. 62). Dočteme se také, že české partikule nejsou sourodým slovním druhem, jde spíše o souhrn několika svébytných skupin partikulí. ESČ představuje dva způsoby klasifikace, a to jednak podle funkce, jednak s ohledem na specifické komunikační funkce (dále KF). Nekula (1996) klasifikoval partikule podle funkce ve výpovědi s přihlédnutím k jejich syntaktickému chování a zvukovým vlastnostem. Rozlišuje partikule modální, intenzifikační, vytýkací, modifikační, odpověďové, negační, přací, enklitické (s. 62). S ohledem na specifické KF Grepl dělí partikule na evaluační, preferenční, epistémické, zjišťovací, přibližnostní, ilokuční. Grepl pokládá za partikule i výrazy vzniklé z vět, např. „*Vem na to jed, že nepřijde*“ (s. 63). Dále ESČ uvádí třídy a jejich vlastnosti, jak je znázorněno ve tabulce 1-1:

Epistémická (Modální)	nesklonné výrazy	asi, snad, nejspíš, jistě, zajisté, možná, pravděpodobně
Evaluační (Hodnotící)	sloužící výraz	naštěstí/naneštěstí, bohudík/bohužel; chválabohu, darmo, právem
Ilokuční	výrazy nabývající povahy částic	(různého původu, stojí většinou na začátku výpovědi): to, jak to, co, vždyť, přece, víš, že, díky
Intenzifikační	neohebný synsémantický výraz	nadmíru, velmi, velice, hodně, moc, nanejvýš, úplně, zcela, příliš, víc, dost, naprosto, mnoho, maximálně; málo, trochu, trošku, poněkud, celkem, kapánek, docela
Modifikační	nesklonné synsémantické výrazy	ale, copak, holt, jen, klidně, pěkně, právě, prostě, přece, snad, tak, taky, teda, vlastně, však, zrovna
Navazovací	funkčně vymezená skupina výrazů - členící signály a spojky a spojovací výrazy souřadící a podřadící	a, ale, a proto, protože, že
Negační	výrazy ne a nikoli pro členskou negaci	ne, nikoli, nenakoupím, nebudu nakupovat, nenakupoval jsem, nenakupoval bych, nebyl bych nakupoval, byl bych nenakupoval, nenakoupit atd.
Odpověďová	výraz, jímž lze negativně nebo pozitivně odpovídat na zjišťovací otázky	ano, ne, jo, no ba, baže
Postojová	výrazy, jímž mluvčí vyjadřuje subjektivní postoje ke obsahu výpovědi	bohudík, bohužel, zřejmě, kupodivu
Preferenční	Vyjadření přání mluvčího	Kéž, bodejt', ať
Přibližnostní	výraz, jímž mluvčí vyjadřuje přibližnost kvanta něčeho	asi, kolem, ale, řekneme
Reflexivní	výrazy se a si mající povahu klitik	se, si
Ujišťovací	výraz nabývající v komunikačních procesech povahy částic	fakt, opravdu, nabeton, vskutku
Vytýkací	neohebný výraz synsémantické povahy, které vytýká jistou složku výpovědi	právě, přímo, zrovna, především obzvlášť, alespoň, přinejmenším, jen pouze, toliko, i, také, též

Tab. 1-1. Třídy partikulí podle *Encyklopedického slovníku češtiny*

Ve své práci František Čermák chápe částice jako „takové samostatné prostředky, které vyjadřují ne/subjektivní relaci mluvčího ke kontextu /realitě

/partnerovi /obsahu /formě výpovědi, které jsou větně nezakotvené, avšak s tendencí k určité pozici“ (Čermák, s. 64). Na rozdíl například od čínštiny, japonštiny či korejštiny partikule v češtině neslouží jasně syntaktickým funkcím a povaha a funkce částic je v různých jazycích různá (s. 63). Současné české partikule nejsou ani formálně závislé, např. jako ve finštině, kde jsou jak aglutinačními sufixy, tak samostatnými slovy. Čermák rozlišuje všechny partikule, tj. jednoslovné i víceslovné (viz Tab. 1-2) podle funkce, ale na rozdíl od výše uvedených klasifikací kritickému testu podrobuje i praxi: jsou podle ní označovány a tříděny všechna data Slovníku české frazeologie a idiomatiky i Pražského mluveného korpusu. (s. 64-65)

Miloslav Vondráček (s. 72-73) uvádí, že ve starších i novějších mluvnicích češtiny nalzáme příklady užití částic a citoslovcí, jež se dílem překrývají. Zdůvodňuje tento fakt tím, že formálně shodné výrazy plní často obtížně identifikovatelné funkce a že klasifikační kritéria jsou v případě částic a citoslovcí použitelná jen v omezené míře. Jde především o kritérium morfologické a sémantické. Další důvod nejednoznačného vymezení částic a citoslovcí je skutečnost, že jsou oba slovní druhy jevem mluveného jazyka, což zachycení a pochopení jejich rozdílných funkcí ztěžuje. Ve své práci se pokusil upozornit na sporná místa a navrhnout jednoznačnější rozlišovací znak obou slovních druhů. Ukazuje nám, jak pět různých částic chápe šest různých mluvnických příruček a slovníky.

V *Příruční mluvnici češtiny* se dočteme, že částice „s ohledem na svůj sysémantický význam bývají však někdy řazeny do jedné skupiny spolu se spojkami a předložkami“ (s. 358). Dále podle funkce a formálních vlastností jsou rozděleny do několika skupin. V mluvnici se uvádí, že „jejich konkrétní užití i funkce jsou nicméně vázány na ostatní výrazové prostředky výpovědi, obsah výpovědi a konkrétní jazykový i mimojazykový kontext“. Rozlišuje modální, intenzifikační, vytykáací, modifikační, odpověďové, negační a práci částice. (s. 359)

Modální	Stupeň pravděpodobnosti částice	asi, snad, nejspíš, jistě, zajisté, možná, pravděpodobně ...
----------------	---------------------------------	--

Intenzifikační	Specifikace intenzity vlastnosti	pěkně, docela, strašně, příliš ...
Vytýkácí	Akcent jistého členu výpovědi	právě, přímo, zrovna, především, (ob)zvlášť
Modifikační	Komunikační výpovědní formy	ale, copak, jen, klidně, pěkně, právě ...
Odpověďové	Odpověď na zjišťovací otázky	ano, ne, asi ne, spíš ne ...
Negační	negace, která se netýká celé věty	nikoli, ne, ale, a ne ...
Přací	vyjádření přání	kéž, ať, aby tak ...

Tab. 1-3 Klasifikace podle PMČ

Jak je výše řečeno, v poslední době nazírají lingvisté na spisovný jazyk jinak než dříve, kdy přední čeští lingvisté považovali za nejdokonalejší podobu jen spisovný jazyk. Čeština se v poslední době začíná zkoumat jiným způsobem než je jen tradiční způsob. Tato tendence je možná dobrá zpráva pro cizince studující český jazyk, protože skutečná podoba češtiny jim připadá docela jiná, než to, co jim říkají učebnice. V této kapitole jsem ještě prezentovala definice částic od různých autorů, z čehož plyne, že částice nelze definovat jasně a jednoduše jako ostatní slovní druhy. Další kapitola bude věnována podrobnější informaci o Pražském mluveném korpusu, který přispěl významným způsobem k identifikaci částic.

Typ	Klasifikace		Relace	Metajaz. povaha	Obecná funkce	Možnost podtypů		Příklady
Základní (primární)	Atitudinální (postojové, obv. modální)	Faktuální (vertativní)	relace k faktu	Ano/Ne	referenční	identifikace, omezení, jistota, pravděpodobnost	většinou kognitivní a objektivní	jinak, že?, zejména, snad, nakrásně, Aby..., to ne-, stejně aj.
		Voluntativní (volní)	relace z vůle	Nechci/chci	konativní/apelová	rozkaz, dovolení, přesvědčování, rada, přání, hrozba		ať, klidně, kdy už..., tak, dejme tomu, ať..., kdo/co/..., ani za nic aj.
		Expresivní (výrazové)	relace ze sebe (exprese k formě/obsahu)	Podle mého názoru	expresivní	zaujetí, upřímnost, zdrženlivost, rezumování		a ne a ne, prostě, takhle, von/vona/vono/voni, namouduši, tak co?
	Emocionální (po/citové)	relace emocionální k faktu/partnerovi/obsahu/kontextu	Cítím to tak	expresivní	překvapení, zklamání, úlevu, obdiv, posměch	ale!, bohužel, dočista, ještě, chválabohu		
Sekundární	Evaluativní	relace polárně hodnotící obsah	Hodnotím to jako, Ne/líbí se mi to	konativně-referenční, pragmatická	ne-vhodnost, ne-moudrost, ne-opravněnost, podivnost	subjektivní	hezyk, pěkně, najednou aj.	
	Intenzifikační	relace zdůrazňující vyšší či nižší platnost	Víc/Míň	referenční	směrem nahoru či dolů		především, právě, aspoň aj.	
Tab. 1-2. Třídy partikulí z hlediska funkce, podle F. Čermáka								

2. Pražský mluvený korpus

2.1 Český národní korpus a jeho postavení

Jazykový korpus je soubor dat, který je dnes nemyslitelný bez počítačového zpracování a některých metod počítačové lingvistiky. Existoval pod tímto názvem už před 2. světovou válkou, ale býval tehdy manuální, a tedy mnohonásobně menší. V ČR první známé pokusy byly orientovány pedagogicky, kdy se na stenografickém záznamu mluvy šestiletých dětí sestavovaly jejich první soupisy.⁴ Později teoretické úvahy a poznání tyto potřeby vedly k tvorbě prvního českého frekvenčního slovníku (Jelínek, Bečka, Těšitelová 1961), který byl založený na korpusu o cca 1,6 mil. textových slovech, zčásti předválečné proveniencie, ale zpracovaných manuálně. Následoval menší slovník (pod redakcí Těšitelové 1983), založený na dílčím korpusu o rozsahu asi 0,5 miliónu slov a zpracovaný počítačově.

Dneska existují různé typy korpusů a lze na ně nazírat podle známých čtyř os. Jsou to:

- 1) Jazyková synchronie-diachronie
- 2) Jazyk psaný-jazyk mluvený
- 3) Jazyk reprezentativní-jazyk specifický-jazyk oportunní
- 4) Jazyk jeden-víc jazyků: mono-bi-multi-.

(Čermák:2011, s. 14-18)

Práce na sestavení korpusu českého jazyka byla zahájena koncem 80. let a po roce 1990 tento projekt přerostl v rozsáhlý Český národní korpus obsahující např. 100 miliónový korpus psaného jazyka SYN2005 a 300 miliónový korpus psaného jazyka SYN2006. Český národní korpus vznikl jako korpusový projekt, který si klade za cíl komplexní mapování češtiny synchronní i diachronní, psané i mluvené.

---

4 *Slovník šestiletých dětí* od Th. Hamerského aj. Gottwaldov 1944. (cca 109 tisíc slov), od M. Bartuškové aj. Praha 1945 (cca 52 tisíc slov)

F. Čermák uvádí ve své práci z konference Korpusová lingvistika Praha 2011 pořádané Ústavem Českého národního korpusu FF UK (22.-24. září 2011), že „v mezinárodním měřítku je dnes minimálně v Evropě těžké najít jazyk, kde by nějaký korpus nebyl, a korpusy se usilovně budují i mimo ni. Korpusy už zdaleka nejsou nějakou módou či zbytečností, jak se na začátku někteří domnívali (nicméně svůj nadutý a neprozíravý osudek N. Chomsky nikdy neodvolal), a jejich potřebnost a užitečnost se bere jako samozřejmost.“ (s. 14)

2.2 Pražský mluvený korpus a jeho metoda zpracování materiálu

Pražský mluvený korpus (dále PMK), z jehož materiálu v této práci čerpám, je součástí Českého národního korpusu a je zpracovaný Ústavem bohemistických studií FF UK. (Šonková, s. 17) „Pražský mluvený korpus je prvním korpusem mluvené češtiny“ a „zachycuje autentickou mluvenou češtinu, hlavně obecnou a tématicky nespécializovanou, resp. neomezovanou, z oblasti Prahy a jejího okolí.“ (Čermák, ČNK) Korpus vznikl pořízením kolem 300 nahrávek obsahujících přes 150 000 promluv. Zvukové záznamy vznikaly v letech 1988-1996 a zahrnují jak formální rozhovory, tak neformální. (Adamovičová, s.47)

Mluvčí (v úhrnu jich bylo 504, 287 žen a 217 mužů) (Adamovičová, s.47), kteří byli vybráni pro výzkum PMK, se průzkumu účastnili dobrovolně a museli splňovat předem stanovená kritéria. Všichni byli rodilými mluvčími nebo dlouhodobými obyvateli Prahy. PMK byl pořizován tak, aby ze sociologického hlediska reprezentoval všechny společenské skupiny uživatelů českého jazyka. Kritéria pro sociolingvistické rozlišení byla pohlaví, věk, vzdělání a mluvní situace, čímž vzniklo šestnáct sociolingvistických skupin, jak ukazuje Tab. 2-1.:

Pohlaví	Muž	M	Žena	Z
Věk	mladší = 18 až 35 let	I	starší = 36 až 65	V
Vzdělání	střední vzdělání (učební obor i maturita), neukončené vysokoškolské vzdělání (studenti)	B	vysokoškolské vzdělání	A
Mluvní situace	řízený/formální rozhovor	F	spontánní/neformální rozhovor	N

Tab. 2-1. Sociolinguvistické skupiny a jejich označení

V řízeném rozhovoru respondenti odpovídali na čtrnáct otázek, které byly předem stanoveny a měly obecný charakter. Otázky byly formulovány způsobem, kterým měl tazatel stimulovat respondenty k uvolněné a přirozené odpovědi, ale ne nutně spisovné. Otázky v sobě obsahovaly spisovné i nespisovné prvky, aby se mluvčí necítili být ničím vázáni. Otázky se formálně skládaly ze dvou částí, nejprve byl konstatován určitý problém a poté následovala otázka týkající se názoru či vlastní zkušenosti mluvčího. Otázky se týkaly různých oblastí každodenního života: práce, vzdělávání, povolání, mezilidské vztahy, rodina, výchova dětí, život ve městě, život na venkově, šťastný a úspěšný život, podnikání, cestovní ruch apod. Uvedme některé otázky v plném znění: *V poslední době proběhly a probíhají různé změny ve školské soustavě. Co si myslíte o současné škole, když ji srovnáte s dřívější? Jsou povolání, kde pracují jenom muži a další, kde pracují jenom ženy. Myslíte si, že existují ženský a mužský povolání? atd.*

Neformální rozhovory byly vytvořeny nahráváním dialogů mluvčích, kteří se dobře znali, obvykle šlo o přátele nebo manželské dvojice. Téma rozhovoru nebylo určeno a mluvčí mluvili obvykle o věcech aktuálních v jejich životě. Každý mluvčí se účastnil řízeného i spontánního rozhovoru a ve spontánních rozhovorech se jednalo o dvojice mluvčích. Ve srovnání s řízenými byl počet spontánních rozhovorů zhruba poloviční. (Šonková, s. 20-21)

V druhé fázi projektu se všechny pořízené nahrávky přepsaly do počítače, což časově bylo velmi náročné. Ve třetí fázi se přistoupilo ke kódování takto získaného materiálu; kódující označili ručně každé slovo až jedenácti kódy, které poskytují úplnou morfologickou a syntaktickou informaci, včetně valence. Automatické kódování nikdy nemůže být tak detailní, přičemž by tam také nastal problém s rozlišením adverbii od částic. „PMK je tedy první český korpus, který nabízí plné, systematické a pečlivě ověřované tagování všech svých forem, kde se u každého slovního druhu hlouběji rozlišuje až desítky dalších kategorií (Pro časovou náročnost

celé práce část korpusu byla okódována jen redukovaně, tj. označena jen tří až čtyřmístnými kódy.“ (Adamovičová, 47)

2.3 Kódovník a kódování slov

Celý PMK byl označen systémem kódů podle kódovníku. Před kódováním byla všechna ustálená víceslovná spojení, např. idiomy, frázemi a analytické formy sloves, seskupeny tak, aby při počítačovém zpracování vystupovala vždy jako jeden celek. Jako víceslovné částice se kodovaly relativně ustálené skupiny slov, jejichž celkový charakter je částicový, přestože jednotlivá slova figurují spíše pod příslovci, spojkami, zájmeny aj., např. *přece jenom, co kdyby*, některá užití výrazu *dejme tomu, a tak; nebo něco*.

První částí kódovacího programu byla lemmatizace; každý tvar byl upraven do své základní standardizované formy, např. slovesné tvary do infinitivu, podstatná jména do 1. pádu jednotného čísla atd. Slovní tvar byl nejprve do počítače vložen v tzv. upravené formě, tj. ve tvaru bez případných přechýlení mluvčích, chyb při přepisu apod. K textovému tvaru bylo pak přiřazeno tzv. stylové lemma a spisovné lemma (viz. Tab. 2-2) (s.26)

upravený tvar z textu:	takovym	řikali sme
stylové lemma:	takovej	řikat
spisovné lemma:	takový	řikat

Tab 2-2. Lemmatizace

„Kódovník nabízel všech deset slovních druhů: podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa, příslovce, předložky, spojky, citoslovce a částice; dále idiomy a frázemi a také kategorii „jiné“, kam byly řazeny cizojazyčné citátové výrazy, neslovní zkratky a vlastní jména.“ (s.28) Každé slovo v PMK je označeno několika čísly, jejichž první číslo udává slovní druh.

V PMK, jak už bylo řečeno, existují 2 skupiny kódů, za prvé kódy při plném kódování a za druhé kódy při redukovaném kódování. V první skupině kódů se více

odrazily i vlastnosti slov dané zapojením do konkrétních kontextů, a druhá skupina kódů se v zásadě omezila na vlastnosti slov dané jazykovým systémem. Částicím se při plném kódování přiřazují následující kódy: druh, třída, valence a modus věty - jak je vidět v níže uvedené tabulce, a při redukovaném kódování 1. i 2. pozice kódů odpovídá kódům při plném kódování. (FSMČ, s.15)

	2. pozice – druh	3. pozice – třída	4. pozice- valence	5. pozice – modus věty
1	Vlastní, nehomonymní	Faktuální	Adpropoziční-počáteční	Konstatovací/oznamovací
	ať, asi, prej	tak, jinak, jako, teda, možná, asi, spíš	tak (já si myslím...), vono (totiž na tom nezáleží)	(musel brzdit) prostě, (to já taky nevím) že jo
2	Homonymní s adverbium	Faktuální-evaluativní	Adpropoziční-koncová	Tázací
	jistě,klidně, stejně, dovopravdy, zvláště, jen	stejně, prakticky, dyť, čím dál tím	(musel brzdit) prostě,...a tak,...jo,... nebo něco	(večer ho budeš vodit ty venčit.) že jo?
3	Homonymní se spojkou	Faktuálně-intenzifikační	Adpropoziční-jiná	Imperativní/zvolací
	fakt, celkem, například, dokonce	vůbec (není pravda), rozhodně (to neuznávám), (todlecto) ani (není dobrý)	(potom tam) asi (ude hrát velkou roli), (to se) vůbec (neví)	tak (dělej), ať (nezakládaj rodinu)
4	Jiné	Voluntativní	Adlexémová-počáteční	Jiný nebo smíšený
	Fakt, což, myslím, hlavně, vid', holt atd.	ať, řekneme	(mají) vopravdu (větší vztah k...), třeba (celá vesnice)	(já snad) abych (šel zalejvat)
5	Víceslovné	Voluntativně-evaluativní	Adlexémová-koncová	
	že jo, dejme tomu, no tak, nějak tak, dyž tak, když už	Klidně (by mohla), když už (je jednou mám)	(takovej vlastně kolotoč) no, (a ročníkový práce) řekneme	
6		Expresivně-ealuativní / intenzifikační	Adlexémová-jiná	
		no tak, docela, tak ňák, a vůbec, jen (koukni)	(bez) třeba (nápadu), (že se) ani (nemoh votočit), (v učňovských) například (školách)	
7		Emocionálně-evaluativní / intenzifikační	Jiná, neurčeno	
		bohužel, vyloženě		
8		Faktuálně-expresivní (+evaluativní)		
		prostě, halt, vono (je to dost jako špatný)		
9		Jiné kombinace		
		no/nó, ale, výčtové pak (má malej plat)		

Tab. 2-3. Kódovník: částice - pozice a jeho význam (Tato tabulka byla vytvořena podle údajů z FSMČ)

Například slovo „asi“ jako částice má při plném kódování následující kódy: 01111/1. Číslo na první pozici - 0 udává, že slovní druh slova „asi“ je částice. Číslo na druhé pozici - 1 znamená, že jde o druh vlastní, na třetí pozici – číslo 1 udává, že jde o faktuální třídu, a číslo na čtvrté pozici - 1 - znamená, že slovo má valenci adpropoziční-počáteční. Pátá pozice - číslo 1 udává, že je modus věty konstatovací. (Při redukovaném kódování má slovo „asi“ kód 01/1.)

Kód - „asi“

0: Slovní druh: Částice

1: Druh - Vlastní

1: Třída - Faktuální

1: Valence – Adpropoziční počáteční

1: Modus věty – Konstatovací/oznamovací

/1: Základní styl neformálních ústních projevů

Shrnutí

Jak je výše uvedeno, PMK je první český korpus, který zachycuje autentickou mluvenou češtinu a nabízí plné systematické tagování všech svých forem, což umožňuje uživatelům zjistit, jak vypadá skutečně „živý“ jazyk. V PMK se u částic při plném kódování uvádí druh, třída, valence a modus věty a podle tohoto kódování dále v 3. kapitole prozkoumáme částice.

3. Analýza dialogů

3.1 Statistický přehled částic v PMK

Podle Frekvenčního slovníku mluvené češtiny (FSMČ) je počet výskytů všech tvarů částic 74 050, což je 13,51 % všech slov. „*Jako* ve funkci spojky má frekvenci 1238, ve funkci partikule 5479, *tak* ve funkci adverbia má frekvenci 1192, ve funkci partikule 5033. Největším překvapením je právě obrovský počet partikulí proti všem vžitým představám o tomto slovním druhu a jeho místě v české větě, s čímž tedy souvisí i jejich většinou nedostatečná propracovanost v jazykových příručkách. Z frekvenčního slovníku se dozvídáme, že jsou partikule třetím nejfrekventovanějším slovním druhem v češtině.“ (Adamovičová, s.49)

Počet všech lemmat částic je 400, v procentech 1,32 všech slov. K nejfrekventovanějším částicím patří *no* (8263x), *jako* (5448x), *tak* (5132x), *teda* (4250x), *prostě* (3906x), *třeba* (3202x), *že* (2855x), *a* (2854x), *asi* (2440x), *jo* (2362x), *taky* (2248x), *to* (1574x), *i* (1439x), *ale* (1385x), *vlastně* (1266x), *zase* (1143x), *už* (1018x), *eště* (963x), *vůbec* (906x), *nó* (856x), *samozřejmě* (760x), *ani* (676x), *určitě* (646x), *vopravdu* (608x), *spíš* (595x) atd.

Ve své práci se dále zaměřím na statistickou analýzu, jejíž výsledky by nám měly odpovědět na otázku, zda mluvčí, u kterých se částice vyskytují častěji, mají některé společné rysy. Analýza uvádí počet výskytů částic na každý 1 mil. slov podle sociolingvistického parametru. Počítala jsem podle níže uvedeného vzorce.

$$\text{Vzorec: Relativní četnost} = \frac{\text{Počet výskytů částic}}{\text{Velikost korpusu}} \times 1 \text{ mil.}$$

	Muž	Žena	Mladší	Starší	SŠ	VŠ	Spontanní	Řízená
Počet výskytů (A)	31 919,00	42 131,00	41 288,00	32 762,00	41 192,00	32 858,00	30 708,00	43 342,00
Velikost korpusu (B)	346 181,00	434 141,00	426 002,00	354 320,00	418 646,00	361 676,00	311 874,00	468 448,00
(A)/(B)	0,092203	0,097045	0,096920	0,092464	0,098393	0,090849	0,098463	0,092523
Výskyt/1. mil. slov	92 203,21	97 044,51	96 919,73	92 464,44	98 393,39	90 849,27	98 462,84	92 522,54

Tab. 3-1. Počet výskytů částic na každý 1 mil. slov podle sociolingvistického parametru

Tato statistická analýza ukazuje, že se největší rozdíl v počtu výskytů částic nachází v sociolingvistickém parametru zahrnujícím vzdělání: o 7 544 méně částic se vyskytlo u lidí s dosaženým vysokoškolským vzděláním než u lidí se středoškolským vzděláním. Další rozdíl se týká mluvní situace: v spontánní mluvní situaci se částice vyskytují častěji; počet výskytů je o 5 940 vyšší než v řízené mluvní situaci. U pohlaví je rozdíl jen 4 841 výskyt; u mužů se částice vyskytují méně než u žen. Lidé ve věku od 18 až do 35 používají partikule častěji než lidé ve věku od 36 až do 65 let – počet výskytů je o 4 455 vyšší. V žádném ze sledovaných případů není však rozdíl příliš velký.

Dále jsem provedla statistickou analýzu částic podle druhu (1. vlastní, 2. homonymní s adverbium, 3. homonymní se spojkou, 4. jiné a 5. víceslovné). Analýza podle druhu ukazuje, že se nejvíce vyskytují částice homonymní s adverbii, např. *tak* (2204x), *třeba* (1604x), *prostě* (1502x), *zase* (580x), *eště* (507x). dále homonymní se spojkou, např. *teda* (2736x), *jako* (2398x), *a* (1156x), *i* (741x), *ale* (599x). Pak následuje kategorie „jiná“ např. *no* (3184x), *jo* (959x), *to* (791x).

Analýza podle třídy ukazuje, že částice se užívají nejčastěji pro funkci faktuální (42,01 %) např. *teda* (2736x), *jako* (2398x), *tak* (2204 x), *že* (1165x) a dále kategorie „jiné kombinace“ převažuje 19,08 %. Do této kategorie patří např. částice *no* (3194x), *jo* (973x), *ale* (599x), *už* (452x). Dále následuje „faktuálně – expresivní (evaluativní)“ (13,51 %): *prostě* (1502x), *a* (1156x), *to* (791x), *vono* (181x).

V analýze podle valence převažuje skoro 40 % „adpropoziční – počáteční“ a dále „adpropoziční - jiná“ v 25,15 %. U analýzy „modus věty“ je jasně vidět, že převažuje „konstatovací/oznamovací“ věta (97,76 %).

	Druh	Třída	Valence	Modus věty
1	Vlastní, nehomonymní	Faktuální	Adpropoziční-počáteční	Konstatovací/oznamovací
	3 918 (11,54%)	14 262 (42,01%)	13 312 (39,2%)	33 189 (97,76%)
2	Homonymní s adverbium	Faktuální-evaluativní	Adpropoziční-koncová	Tázací
	10 589 (31,19%)	1 141 (3,36%)	3 186 (9,38%)	536 (1,57%)
3	Homonymní se spojkou	Faktuálně-intenzifikační	Adpropoziční-jiná	Imperativní/zvolací
	8 742 (25,75%)	4 039 (11,90%)	8 540 (25,15%)	187 (0,55%)
4	Jiné	Voluntativní	Adlexémová-počáteční	Jiný nebo smíšený
	8 356 (24,61%)	73 (0,22%)	6 241 (18,38%)	39 (0,11%)
5	Víceslovné	Voluntativně-evaluativní	Adlexémová-koncová	
	2 346 (6,91%)	1 874 (5,52%)	1 135 (3,34%)	
6		Expresivně-evaluativní / intenzifikační	Adlexémová-jiná	
		1 139 (3,35%)	785 (2,31%)	
7		Emocionálně-evaluativní / intenzifikační	Jiná, neurčeno	
		358 (1,05%)	752 (2,21%)	
8		Faktuálně-expresivní (+evaluativní)		
		4 586 (13,51%)		
9		Jiné kombinace		
		6 479 (19,08%)		

Tab. 3-2 Frekvence podle kategorie

3.2 Analýza podle sociolingvistických parametrů

V tomto oddílu srovnáme frekvence 25 nejfrekventovanějších částic podle čtyř sociolingvistických parametrů a pokusíme se prozkoumat, zda pohlaví, věk, vzdělání a mluvní situace ovlivňují výskyt a užívání částic. Níže uvedená tabulka ukazuje frekvence částic na každý 1 milion slov.

	Muž	Žena	Mladší	Starší	SŠ	VŠ	Řízené	Spontánní
jako	6 667,03	7 232,67	8 197,14	5 520,43	7 502,76	6 378,64	6 711,52	7 387,60
no	9 743,46	11 263,62	10 114,98	11 159,40	11 842,94	9 138,01	7 563,27	15 134,32
tak	6 326,17	6 774,30	6 657,25	6 477,20	6 912,76	6 185,09	5 915,28	7 567,16
teda	5 205,37	5 638,72	5 286,36	5 638,97	5 197,71	5 734,41	6 478,84	3 895,80
prostě	5 393,13	4 696,63	6 366,17	3 369,84	5 343,42	4 614,63	5 740,23	3 902,22
třeba	3 847,70	4 307,36	4 816,88	3 245,65	3 946,05	4 285,60	5 306,89	2 295,80
že	4 627,64	2 886,16	3 300,45	4 089,52	3 671,36	3 644,15	3 996,17	3 151,91
a	2 599,80	4 500,84	3 103,27	4 323,78	4 731,92	2 413,76	2 583,00	5 271,36
asi	3 203,53	3 065,82	3 568,06	2 596,52	2 811,44	3 492,08	3 622,60	2 382,37
jo	3 651,27	2 529,13	3 161,96	2 864,64	3 150,63	2 883,80	2 346,04	4 049,71
taky	2 435,14	3 236,28	2 582,15	3 240,01	3 028,81	2 709,61	2 395,14	3 610,43
to	1 672,54	2 289,58	1 776,99	2 303,00	2 178,45	1 827,60	1 193,30	3 251,31
i	1 770,75	1 902,61	1 713,61	2 001,02	1 648,17	2 070,91	2 450,65	933,07
ale	1 522,33	1 976,32	1 671,35	1 899,41	2 197,56	1 285,68	1 314,98	2 465,74
vlastně	1 721,64	1 543,28	1 931,92	1 250,28	1 607,56	1 639,59	2 153,92	824,05
zase	1 424,11	1 497,21	1 589,19	1 315,20	1 471,41	1 457,11	1 810,23	945,89
už	1 294,12	1 312,94	1 255,86	1 363,17	1 392,58	1 202,73	1 323,52	1 276,16
eště	1 175,69	1 280,69	1 138,49	1 349,06	1 265,99	1 197,20	930,73	1 689,78
vůbec	967,70	1 315,24	1 330,98	956,76	1 168,05	1 152,97	1 304,31	945,89
nó	779,94	1 349,79	1 314,55	835,40	1 378,25	771,41	730,07	1 648,10
samozřejmě	1 169,91	817,71	1 035,21	900,32	890,97	1 070,02	1 391,83	346,29
ani	860,82	870,68	835,68	903,14	922,02	801,82	969,16	711,83
určitě	684,61	942,09	995,30	626,55	793,03	868,18	1 110,05	404,01
vopravdu	641,28	889,11	819,24	730,98	857,53	688,46	836,81	692,59
spíš	909,93	644,95	892,01	606,80	635,38	909,65	1 071,62	298,20

Tab. 3-3. Frekvence částic na každý 1 mil. slov podle sociolingvistických parametrů

Jak je vidět, rozdíly jsou malé, přesto můžeme říct, že u mužů převažují částice *no*, *prostě*, *že*, *asi*, *jo*, *vlastně*, *samozřejmě*, *spíš*, zatímco u žen se víc vyskytují *jako*, *tak*, *teda*, *třeba*, *a*, *taky*, *to*, *i*, *ale*, *vlastně*, *zase*, *už*, *eště*, *vůbec*, *nó*, *ani*, *určitě*, *vopravdu* než u mužů. Mladší lidé (18 až 35 let) používali částice *jako*, *tak*, *prostě*, *třeba*, *asi*, *jo*, *vlastně*, *zase*, *vůbec*, *nó*, *samozřejmě*, *určitě*, *vopravdu*, *spíš* častěji než starší lidé (36 až 65 let), zatímco starší měli tendence častěji užívat částice

no, teda, že, a, taky, to, i, ale, už, ještě, ani. Lidé se středním vzděláním používali častěji *jako, no, prostě, tak, že, a, taky, to, i, ale, už, ještě, ani* než lidé s vyšším vzděláním. U lidí s vyšším vzděláním se vyskytují více než u lidí se středním vzděláním tyto částice: *teda, třeba, asi, i, vlastně, samozřejmě, určitě, spíš.* V spontánní mluvní situaci se častěji vyskytovaly než v řízené komunikaci tyto částice: *jako, no, tak, a, jo, taky, to, ale, ještě, nó, zatímco* v řízené mluvní situaci se častěji užívaly tyto částice: *teda, prostě, asi, i, vlastně, už, vůbec, samozřejmě, ani, určitě, vopravdu, spíš.*

Níže uvedená tabulka ukazuje, o kolik se liší od sebe počet výskytů jednotlivých částic podle sociolingvistických parametrů. Srovnajme jednoduše kvantitativní rozdíl bez ohledu na původní počet výskytů, abychom se zaměřili na frekventovanější slova a charakteristické rysy podle sociolingvistických parametrů.

Srovnáme-li materiál podle parametru pohlaví, větší rozdíly ve výskytu vykazují částice *no, že, a*; částice *no* se vyskytuje u žen více než u mužů – jde o 1520 výskytů více. Stejně tak se u žen více vyskytuje částice *že* – zaznamenali jsme o 1741 výskyt více. Částice *a* se naopak mnohem více vyskytuje u mužů: u mužů byl zaznamenán o 1901 výskyt více než u žen.

	M – Ž (rozdíl)	I – V (rozdíl)	B – A (rozdíl)	N – F (rozdíl)
jako	-565,64	2676,71	1124,12	676,07
no	-1520,16	-1044,43	2704,93	7571,04
tak	-448,13	180,05	727,67	1651,88
teda	-433,35	-352,61	-536,71	-2583,04
prostě	696,50	2996,33	728,79	-1838,01
třeba	-459,66	1571,23	-339,55	-3011,09
že	1741,48	-789,07	27,21	-844,26
a	-1901,05	-1220,50	2318,16	2688,36
asi	137,70	971,54	-680,63	-1240,23
jo	1122,14	297,31	266,84	1703,67
taky	-801,13	-657,86	319,20	1215,29
to	-617,04	-526,02	350,85	2058,01
i	-131,86	-287,41	-422,74	-1517,58
ale	-453,99	-228,06	911,88	1150,76
vlastně	178,37	681,63	-32,03	-1329,87
zase	-73,10	274,00	14,30	-864,34
už	-18,82	-107,31	189,85	-47,36
eště	-105,00	-210,57	68,78	759,05
vůbec	-347,54	374,22	15,09	-358,41
nó	-569,85	479,14	606,84	918,03
samozřejmě	352,20	134,89	-179,05	-1045,54
ani	-9,86	-67,46	120,20	-257,33
určitě	-257,48	368,75	-75,15	-706,04
vopravdu	-247,83	88,27	169,06	-144,22
spíš	264,98	285,22	-274,27	-773,43

Tab. 3-4 Kvantitativní rozdíl v počtu výskytů částic podle sociolingvistického parametru

Vycházíme-li z parametru věku, největší rozdíl byl zaznamenán u částice *prostě*, jejíž použití je u mladších lidí o 2996 výskytů vyšší. Podobné hodnoty vykazují částice *jako* a *třeba*: frekvence částice *jako* je u mladších lidí o 2677 výskytů vyšší, zatímco částice *třeba* o 1571 výskyt vyšší.

Frekvence výskytu částice *no* záleží nejen na pohlaví, ale také na dalším parametru – vzdělání. U lidí se středním vzděláním částice *no* zaznamenala o 2705 výskytů více. Dále se u lidí se středním vzděláním vyskytuje částice *a* v 2318 případech častěji a částice *jako* v 1124 případech častěji než u lidí s vyšším vzděláním.

Sledujeme-li mluvní situaci jako hlavní kritérium, největší rozdíl vykazuje částice *no*; v spontánní mluvní situaci bylo ve srovnání s řízenou mluvní situací zaznamenáno o 7571 výskytů více. Částice *třeba* se naopak vyskytuje víc v řízené situaci (o 3011 výskytů více). Stejně jako podle parametru pohlaví a vzdělání se kvantitativní rozdíl v užití částice *a* projevuje i podle typu mluvní situace; v spontánní mluvní situaci byl její výskyt vyšší než v řízené mluvní situaci.

Z výše uvedené tabulky vybereme částice *jako*, *no*, *prostě*, *třeba*, *že*, *a*, protože u nich byl zaznamenán největší kvantitativní rozdíl. Dále zjistíme, v jakém kontextu se tyto částice vyskytují (jaké slovo se nachází před/za částicemi), a tak se pokusíme najít důvod, proč u určitých částic existuje tak velký kvantitativní rozdíl, což prozkoumáme až v 4. kapitole.

3.3 Statistická analýza výskytu částic podle druhu

3.3.1 Statistický přehled částic podle druhu

Jak již bylo zmíněno ve 2. kapitole, v kódování PMK se pod druhem částic uvádí pět kategorií: 1. vlastní, 2. homonymní s adverbium, 3. homonymní se spojkou, 4. jiné a 5. víceslovné. Kategorie „jiné“ má čtyři podskupiny, jsou to: a) homonymní se substantivem nebo jeho předložkovým pádem, např. *fakt*, *celkem*, *například*, *dokonce*; b) homonymní se zájmenem nebo jeho předložkovým pádem např. *což*, *copak*, *vono* (*von*, *voni*), *to*; *ovšem*, c) homonymní s adverbium užívaným jako deadjektivní adverbiale, např. *hlavně*, *vlastně*; d) homonymní s citoslovcem nebo citoslovečným frazémem, např. *vid'*, *viš*, *bohužel*; f) částice jinojazyčného původu, např. *holt*, *kór* (FSMČ, s. 23). Tyto částice se užívaly mluvčími například takto:

1. Vlastní

...aby (by)ch to moh posuzovat, <*snad*> jenom základní školu, nevím jestli střední...

...a je jich několik druhů a <*asi*> pocházej z různých příčin. problém vlajkonošů je ...

2. Homonymní s adverbium

...nedávno prožil, sem vystudoval, že jo, <normálně> vysokou školu a tři roky sem v práci...

...náročnost látky co se týče rozsahu a naopak <třeba> <zase> na nekomplétnost oborů a předmětů...

3. Homonymní se spojkou

...průměrnosti a lidi chytřejší sou bohužel slabšími <teda> strhávány . je to všeobecný názor, ale...

...pravdivě a že platí. to pokračuje bohužel <i> na vysoké škole, kdy lidi chytřejší, ...

4. Jiné

...tam moc průměrnosti a lidi chytřejší sou <bohužel> slabšími teda strhávány. je to všeobecný...

...talent rozvinout tak, jak by bylo žádoucí, <no>. na otázku mužských a ženských povolání...

5. Víceslovné

...nedávno, nedávno prožil, sem vystudoval, <že jo>, normálně vysokou školu a tři roky...

...normálního člověka, který má normální názor, < tak ňák> nezkřiveně a že mu prostě bití ani...

Níže v tabulce je znázorněn počet výskytů podle druhu. Částice, které se nejvíce vyskytovaly v PMK, byly homonymní buď s adverbem, nebo se spojkou; homonymní s adverbem se vyskytly v 31,19 % celkového výskytů částic v korpusu „pmk_dl“, a homonymní se spojkou v 25,75 %. Patří k nim například *tak* (2204x), *třeba* (1604x), *prostě* (1502x), *teda* (2736x), *jako* (2398x), což představuje pět z šesti nejfrekventvanějších částic. Nejfrekventvanější částice *no* (3184x) patří podle druhu do kategorie „jiné“, a to ve výrazně vysokém počtu.

1. Vlastní		2. Homonymní s adverbium		3. Homonymní se spojkou		4. Jiné		5. Víceslovné	
3 918		10 589		8 742		8 356		2 346	
11,54%		31,19%		25,75%		24,61%		6,91%	
asi	1 119	tak	2 204	teda	2 736	no	3 184	že (jo/jó/ano)	1 165
taky	1 014	třeba	1 604	jako	2 398	jo	969	no (tak)	547
vůbec	384	prostě	1 502	a	1 156	to	791	a (tak/to)	113
spíš	251	zase	580	l	741	vlastně	487	přece (jenom)	76
právě	243	eště	507	ale	599	nó	340	nebo (tak/co/něco)	65
snad	221	už	453	ani	303	vid'	242	tak (jako/ňák/...)	62
dyť	158	vopravdu	329	takže	238	vlasně	238	třeba (i/v)	52
aspoň	136	samozřejmě	313	tedy	156	hlavně	216	dejme (tomu)	32
vubec	80	určitě	286	až	153	vono	181	přeci (jenom)	27
totiž	58	možná	169	že	140	ne	176	dyž (už/tak/...)	27

Tab. 3-5. Počet výskytů částic podle druhu

Ze statistického výsledku vyplývá, že většina těchto nejfrekventvanějších částic, které by měly hrát důležitou roli při mluvě, je homonymní s adverbium nebo se spojkou.

3.3.2 Částice homonymní s adverbium

Napřed se pokusíme vymezit hranici mezi částicí a adverbium. Vondráček píše, že „z hlediska hranice slovního druhu nejsou problematická příslovce jako celek, nýbrž především měrová a tzv. větná adverbia“. Vondráček pokračuje, že výrazy typu *pochopitelně*, *samozřejmě* bývají v sekundární funkci střídavě charakterizovány jako částice nebo citoslovce.“ Dále se zmiňuje o hranici příslovčí a částic takto; „Adverbia jsou plnovýznamovým slovním druhem, zatímco částice slovním druhem neplnovýznamovým“. Dodává, že neplnovýznamovost neznamena úplnou absenci sémantiky, ale oslabení významu a hranice mezi adverbium a částicemi spočívá v tom, že nelze k ověření plnovýznamovosti snadno užít syntaktického, resp. textově funkčního kritéria. Přesto lze říct, že adverbia ve své primární funkci rozvíjejí sloveso, adjektivum či jiné adverbium. (Vondráček, s. 72) V *Příruční mluvnici češtiny* najdeme konkrétní příklady vysvětlující rozdíly mezi částicí a adverbium, ilustrované například takto (s. 362-363):

tak:

Adverbium ve funkci spojovacího výrazu: Byla krásná, *tak* jsem ji pozval do kina.

Částice modifikační: Kdyby se *tak* na mě usmála!

prostě:

Adverbium: Řekni to *prostě*!

Částice modifikační: *Prostě* to řekni!

také/taky:

Adverbium: Přišel tam *také*.

Částice vytýkácí: *Také* Antonín je pěkný podvodník.

Částice modifikační: Ty seš mi *taky* kousek!

Dále se podíváme na výskyt čtyř nejfrekventvanějších částic homonymních s adverbiem - „tak“, „třeba“, „prostě“ a „zase“ v PMK. Mluvčí je použili například takto:

<Částice>

tak:

... i když ne třeba veřejně, ale <tak> eh v podstatě někde ve skrytu tylety hnutí podporují ...

... je samozřejmě to je taková otázka si myslím cha <tak> možná na nějakéj, nějakéj, eee ...

třeba:

... a tak dále. Já si myslím, že i když ne <třeba> veřejně, ale tak eh v podstatě někde ve ...

... který ho vobklopujou bezprostředně, což je <třeba> domov, jo, a a a, já nevím, majetek ...

prostě:

... školství, nebo .. nebo je přirozeností <prostě> vývoje muže a ženy, že ženy většinou končí ...

... tak nějak nezkrivenej a že mu <prostě> bití ani fyzický tresty nescházej. a myslím si, že do ...

zase:

... ne k tomu na co je používaj teď, ale prostě <zase> se třeba děly jiný věci, no. tak já bych ...

... z toho slova musej <zase> pramení to, že dyby nemuseli, tak by to nedělali. Dyž někdo ...

Pro orientaci jsou níže uvedeny příklady adverbíí, které jsou homonymní s výše uvedenými částicemi a vyskytují se v PMK.

<Adverbium>

tak:

... ženka nemohla dělat horníka, dyť je to <tak> automatizovaný, že se někde mačkaj knoflíky ...

... spěchem toho světa asi, nedokážou <tak> stabilně žít jeden z druhým, no to zkrátka ...

třeba:

... je netrestat a nechávat je, ale asi je <třeba> jim věnovat prostě větší pozornost nebo ...

... nebo na nějaký kopáče, to přece jenom je <třeba> víc tý svalový síly. Zase některá povolání ...

(Adverbium „prostě“ je v PMK nenalezen ani jeden příklad.)

zase:

... myslim, že často by zasloužili rodiče. to je <zase> velice těžká otázka. myslim si, že ...

... žádný rentgen, takže my musíme posílat pacienty <zase> do města a během týdne se nám ...

Níže uvedená tabulka nám ukáže srovnání částic a adverbii homonymních s těmito nejfrekventovanějšími částicemi. Počet výskytů částic homonymních s adverbiiem je 30 651,53 na každý milion slov, zatímco počet výskytů adverbii je 59 511,32 na milion. Kromě částice „už“ se všechny ostatní částice vyskytují častěji než adverbium, a to někdy o víc než 1 500 výskytů.

	Částice homonymní s adverbiiem	Adverbiiem
Výskyt / mil.	30 651,53	59 511,32
tak	6 379,83	1 932,54
třeba	4 643,03	39,73
prostě	4 347,78	0,00
zase	1 678,90	595,91
eště	1 467,59	742,00
už	1 311,28	2 607,90
vopravdu	952,34	3,84

samozřejmě	906,03	1 932,54
určitě	827,87	2,56
možná	489,20	171,72

Tab. 3-6 Srovnání nejfrekventovanějších částic homonymních s adverbium a adverbii

Jen z kvantitativních dat z PMK je těžko odhadnout důvod, proč se vyskytuje častěji homonymní adverbium; důvod by se měl prozkoumat i z širších hledisek, např. etymologických či na základě srovnání mluvené a psané češtiny. Hlavní pozornost by se však měla zaměřit na kontext.

3.3.3 Částice homonymní se spojkou

Jak již bylo výše řečeno, druhým nejfrekventovanějším druhem částic je částice homonymní se spojkou. Stejně jako adverbium byly pokusy definovat hranici mezi částicemi a spojkami. Například, J. Bauer se pokusil vymezit hranici mezi částicemi a spojkami tím, že částice, které mají blízko ke spojkám, zařadil do dvou skupin: „(1) částice, která uvozuje věty a vyjadřuje modální nebo citovou povahu, např. *-li, zdali, či, to, ono, však, vždyť* ve větách.“ Uvedme pár příkladů: *Vždyť je pozdě, To prší*. Počítá autor „podřadící spojky ve funkci částic, např. *Že už jdeš! Abys ty přitom nebyl!*. Druhou skupinu (2) tvoří částice, které reprezentují některý větný člen, např. *i, ani, dokonce, jen*. Např. *Našel i hříbek. Přišel jen Karel*“. Dále uvádí, že „některé částice mají funkci i spojek, i částic, např. *jen, jenom*“. Dále pokračuje, že „pro stanovení rozdílu mezi částicemi a spojkami je důležité, že částice vyznačují povahu věty, nebo vytýkají větné členy, nebo odkazují na něco z mimojazykové situace nebo něco vytýkají. Někde jsou přechody plynulé.“ (Čuřín:1966)

Dále uvidíme, jak se vyskytuje nejfrekventovanější částice homonymní se spojkou *teda, jako* a *a* v PMK. Mluvčí je použili například takto:

<Částice>

teda:

... průměrnosti a lidi chytřejší sou bohužel slabšími <teda> strhávány. je to všeobecný názor ...

... dyž ho dosáhnou, tak nastoupěj v povolání, <teda> na místě, v zaměstnání, kde můžou to ...

jako:

... být ohleduplný, ale, já nevim, někdy až jako nevlezlý. no tak <jako> se říká, takhle jako...

... protože nemám ještě tak velké děti, aby (by)ch <jako> se .. byla nějak v kontaktu, že jo ...

a:

... emancipační hnutí na celém světě přitom bojuje <a> snad částečně úspěšně, ale ...

... prostě bití ani fyzický tresty nescházej. <a> myslím si, že do budoucna bych chtěl takhle ...

Na srovnání s výše uvedenými částicemi, adverbia *jako*, *a* se vyskytují v PMK například takto:

(V PMK nebylo zaznamenáno žádné slovo *teda*, které je označeno jako spojka.)

<Spojky>

jako:

... až teprve teďka se to projevuje <jako> problím, z čeho pochází, těžko říct, asi taky nuda, ...

... asi to bude tím, že jako všude, <jako> ve všech oborech kantoři sou zaměstnávání jinými ...

a:

... ve většině případů nemaj možnost svůj um <a> talent rozvinout tak, jak by bylo žádoucí ...

... vzhledem k tomu, že vzdělání sice maj <a> nemůžou ho využívat, tak nastupují na místech ...

	Částice homonymní se spojkou	Spojka
Výskyt / mil.	25 305,10	75 449,62
teda	7 919,78	0,00
jako	6 941,39	1 648,04
a	3 346,22	22 120,36
i	2 144,94	1 195,66
ale	1 733,90	5 936,01
ani	877,08	157,63
takže	688,93	2 372,10
tedy	451,57	0,00
až	442,88	288,34
že	405,25	16 971,20

Tab.3-7. Srovnání nejfrekventovanějších částic homonymních se spojkou a spojkou

Jak je výše uvedeno, počet výskytů částic homonymních se spojkou je 25 305,09 na každý milion slov, zatímco počet výskytů spojek je 75 449,62 na milion. Níže uvedená tabulka nám ukáže srovnání částic a spojek homonymních s těmito nejfrekventovanějšími částicemi. Z statistické analýzy výsledků vyplývá, že spojky homonymní s částicí nepatří vždy k nejfrekventovanějším spojkám, a že frekvenční pořadí částice homonymní se spojkou nesouhlasí s pořadím frekvence spojek.

3.3.4 Víceslovné částice

Jak již bylo výše uvedeno, víceslovné částice v PMK jsou částice kódované jako relativně ustálené skupiny slov, jejichž celkový charakter je částicový. Z kódovaných a evidovaných 2346 výskytů k víceslovným k částicím patří: „*a tak, a to, ať už, až tak, co kdyby, čím dál tím, dejme tomu, dokonce i, dyž tak, dyž už, eště že, hlavně že, i třeba, jak to že, jen tak, když tak, když už, nák tak, ne že, né aby, nebo co, nebo tak, no tak, přece jenom, tak nák, třeba i, že jo*“. Nejfrekventovanější z nich jsou *že jo, no tak, tak nák, přece jenom, dejme tomu*. Ale František Čermák připomíná, že se do PMK nedostaly zvláště některé složitější a delší částice, jako např. „**Že by to byl zloděj, to není ale úplně nevinnej taky není. Ať děláš co děláš,**

šéfovi se **nezavděčíš**. **Co** vesnice, **to** nepovolená skládka.“ Stejně říká, že nápadně vysoké frekvence vykazuje i řada „dalších kandidátů na ustálenost, které by partikule zachycené jako ustálené mohly rozšířit.“ K této otázce, kde leží hranice mezi ustáleností a neustáleností, Čermák uvádí, že „je třeba zkoumat na větších datech. Srov. např. *a co, a pak, a potom, akorát že, ale jinak, asi jako, asi tak, jo takle, no ale, už třeba, zrovna tak aj.*“ (Čermák:2008, s. 68)

Stejně jako u adverbia, jen z kvantitativních dat z PMK je těžko zjistit důvod, proč se vyskytují častěji částice homonymní se spojkou a mělo by se to prozkoumat ze širších hledisek, např. etymologických či srovnáním mluvené a psané češtiny. PMK nicméně poskytuje zajímavé zjištění, a sice to, že nesouhlasí pořadí frekvence spojky s pořadím frekvence částic homonymních se spojkou.

3.4 Analýza valence částic

Dále se budeme zabývat analýzou valence, kdy se částice vztahuje obecně ke třídě či obecnému typu jednotky. F. Čermák říká, že distribuce částice, především jednoslovných, je asymetrická a soustřeďuje se hlavně na začátek promluvy; „Uvnitř ní bývá slabší a na konci je ojedinělá“ (Čermák:2008, s.68). Syntagmaticky částice lze rozdělit na adlexémové, „kombinující se s prostými lexémy, resp. frázemi a adpropoziční, kombinující se s celou propozicí, popř. smíšené. Tuto jejich vlastnost lze nazírat jako jejich valenci.“ F. Čermák v PMK rozděluje valenci částic do tří skupin:

1) adlexémová počáteční (propoziční)

adlexémová koncová (postproziční)

(popř. smíšená či nejasná, neurčená)

2) adpropoziční počáteční (preproziční)

adpropoziční koncová (postproziční)

(popř. smíšená či nejasná, neurčená)

Zároveň ale dodává, že se v praxi zdá, že „některé možnosti zůstávají většinou neobsazeny, např. pravá postpoziční adlexémová valence.“ (Čermák:2008, s. 68-69) V PMK, jak je znázorněno níže v tabulce, převažuje skoro v 40 % výskytů „adpropoziční – počáteční“ a dále „adpropoziční – jiná“ v 25,15 %.

	Počet výskytu	V procentu	Výskyt/1. mil. Slov
Adpropoziční-počáteční	13 312	39,21%	385 141
Adpropoziční-koncová	3 186	9,38%	92 177
Adpropoziční-jiná	8 540	25,15%	247 078
Adlexemová-počáteční	6 241	18,38%	180 564
Adlexemov-koncová	1 135	3,34%	32 838
Adlexemov-jiná	785	2,31%	22 711
Jiná – Neurčená	752	2,21%	21 757

Tab. 3-8. Srovnání počtu výskytu podle valence

Nejfrekventovanějších 10 částic z kategorie „adpropoziční-počáteční“ jsou *no* (2695x), *tak* (1713x), *a* (1130x), *to* (639x), *jako* (606x), *teda* (557x), *prostě* (528x), *ale* (450x), *třeba* (319x), *asi* (224x), *jež* ale zároveň patří k nejfrekventovanějším částicím vůbec. Částice adpropoziční-počáteční se vyskytují například takto:

... tak si myslíš teda asi základní školu. <no> tak tohle nemůžu dost dobře posoudit,
 ...
 ... nebo na československý poměry, <tak> si prostě myslím, že se vo tom začíná mluvit, sice ...
 ... to je jeho věc, to je tak zas .. <a> někdo by v tom moh vidět společenskéj problém
 ...

Nejfrekventovanějších 10 částic z kategorie „adpropoziční-jiná“ jsou *teda* (1288x), *jako* (826x), *prostě* (627x), *asi* (418x), *taky* (411x), *třeba* (368x), *že* (287x), *taky* (279x), *zase* (259x), *vlastně* (236x). Částice adpropoziční-jiná se vyskytují například takto:

... lidi chytřejší sou bohužel slabšími <teda> strhávány. Je to všeobecný názor, ale

...

... no tak <jako> se říká, takle <jako>, dyž musíš tu školu specifikovat ...

... ustoupilo se od toho vyložení, zase se k nim <prostě>, nejdřív se k nim vrátili, ...

Nejfrekventovanějších 10 částic z kategorie „adlexémová-počáteční“ jsou *třeba* (729x), *jako* (618x), *i* (601x), *teda* (512x), *asi* (362x), *no* (210x), *taky* (199x), *eště* (196x), *prostě* (189x), *taky* (179x). Částice adlexémová-počáteční se vyskytuje například takto:

... který se potom stává typicky ženský, <třeba> úředničina, učárničina. muži naopak zase ...

... těžký práce, to asi, asi.. v dolech, <jako> u horníků, nebo zedničina asi ta diferenciace je. ...

... tak plat mají nižší, někdy <i> podstatně nižší, myslím, že to odměňování žen je ...

Nejfrekventovanější „adlexémové-koncové“ částice, kterou představil F. Čermák jako „neobsazené možnosti v praxi“, patří *teda* (151x), *jo* (138x), *jako* (109x), *třeba* (94x), *no* (82x), *že* (81x), *taky* (67x), *prostě* (43x), *asi* (30x), *eště* (24x). Částice adlexémové-koncové se vyskytuje například takto:

... myslím si že zčásti ano, a jestli ano tak ženy <teda>, vzhledem k tomu, že vzdělání sice ...

... co by třeba nevyhovovalo, <jo>, pak to nepřipadá tak těžký, ale... aby, aby, někomu se ...

... bylo mužský zaměstnání, ty mužský <jako> do těch svých živností, tam neradi pouštěj ...

Statistika v PMK nám ukázala, že se částice soustřeďuje hlavně na začátek promluvy, vyskytují se však také i uvnitř a na konci promluvy. Nejfrekventovanější

částice se ale opět od sebe neliší podle kategorie; v každé valenci se objevují skoro stejné částice a lze říci, že nejfrekventvanější částice mají různou valenci.

3.5 Analýza modu propozice

S valencí a její distribucí souvisí její podmíněnost typem věty, resp. modem propozice. Zdaleka nejčastější výskyt částic je u „konstatovací/oznamovací“ větě (97,76 %). „U rozkazu či zvolání (věta rozkazovací, resp. zvolací) je řídký (*At' počká!*, srov. *Ale i Tak dělej!*).“ Malý, ale výrazný úzus některých částic, zvláště víceslovných, nacházíme i u otázek, aspoň čistě formálních (resp. vět tázacích). „Tento úzus bývá přitom výrazně vázaný na koncovou pozici (zbytečně vznikají takové situace, který by asi neměly teda vzniknout, *že jo*).“ (Čermák:2008, s.69)

3.6 Analýza částic podle třídy

Jak již bylo výše zmíněno, v kódování se pod třídou částic uvádí devět kategorií: 1. Faktuální, 2. Faktuální-evaluativní, 3. Faktuálně-intenzifikační, 4. Voluntativní, 5. Voluntativně-evaluativní, 6. Expresivně-evaluativní, 7. Emocionálně-evaluativní, 8. Faktuálně-expresivní (+ evaluativní), 9. Jiné kombinace. Podle F. Čermáka se třída rozlišuje z hlediska své funkce; např. mluvčí k obsahu propozice dodávají různé postoje k povaze reality (relace k faktu), vyjadřují svou vůli, blízkost či distanci k obsahu propozice (relace ze sebe) či emoce. Hodně částic je však polyfunkčních, a nacházíme je tedy ve více třídách a typech, mají smíšenou povahu, anebo jsou mezi nimi různě plynulé přechody.

Faktuální částice vyjadřuje relaci k faktu a jejich obecná funkce je referenční, např. *jinak, že? zejména, snad* aj. „Množství podtypů zde zahrnuje identifikace, omezení, jistotu, pravděpodobnost.“ Voluntativní částice vyjadřuje relaci k vůli a obecná funkce je konativní či apelová, např. *at', klidně, když už..., ani za nic* aj. „Množství podtypů zde zahrnuje rozkaz, dovolení, přesvědčování, radu, přání, hrozbu.“ Expresivní částice vyjadřuje relaci ze sebe a podtypy tu zahrnují zaujetí, upřímnost, zdrženlivost, rozumování apod.“ Její obecná funkce je expresivní, např. *a ne a ne, prostě, takhle, von, namouduši, tak co?* Emocionální částice vyjadřuje relaci

emocionální k faktu, partnerovi, obsahu, kontextu a její obecná funkce je *expresivní*, např. *ale!*, *bohužel*, *dočista*, *ještě*, *chválabohu*. Evaluativní vyjadřuje relaci polárně hodnotící obsah aj. „dobře/špatně, pozitivně/negativně“ a obecná funkce je konativně-referenční/pragmatická, např. *hezky*, *pěkně*, *najednou* aj. Podtypy zahrnují ne-vhodnost, ne-moudrost, ne-oprávněnost, podivnost apod. Intenzifikační vyjadřuje relaci zdůrazňující vyšší či nižší platnost, „více/míň“ a obecná funkce je referenční, např. *především*, *právě*, *aspoň*. „Podtypy zahrnují jen dva póly, směrem nahoru či dolů.“ (Čermák, 2008:s. 64-65)

Faktuální			Faktuální-evaluativní			Faktuálně-intenzifikační		
	Výskyt/1. mil. slov	Počet výskytů		Výskyt/1. mil. slov	Počet výskytů		Výskyt/1. mil. slov	Počet výskytů
teda	7 919,78	2 736	dyť	457,36	158	l	2 144,94	741
jako	6 941,39	2 398	jinak	408,15	141	eště	1 380,75	477
tak	6 379,83	2 204	potom	370,52	128	vůbec	1 111,55	384
že	3 372,28	1 165	ovšem	292,36	101	samozřejmě	906,03	313
asi	3 250,70	1 123	a	246,05	85	ani	877,08	303
zase	1 678,90	580	stejně	237,36	82	určitě	804,71	278
taky	1 606,53	555	že	217,10	75	práce	703,40	243
vlastně	1 403,91	485	ňák	217,10	75	hlavně	625,25	216
vopravdu	952,34	329	nebo	165,00	57	až	442,88	153
spíš	726,56	251	přece	156,31	54	aspoň	393,67	136
Voluntativní			Voluntativně-evaluativní			Expresivně-evaluativní		
řekněme	176,57	61	třeba	4 793,55	1 656	no	1 551,54	536
řekněmě	14,47	5	třea	101,31	35	taky	1 328,65	459
mimochodem	14,47	5	jenom	66,58	23	docela	130,26	45
řekneme	2,89	1	klidně	66,58	23	taky	89,73	31
prosim	2,89	1	radši	60,79	21	nó	55,00	19
			aby	55,00	19	když	26,05	9
			dyž	55,00	19	také	23,16	8
			nevím	37,63	13	dyž	23,16	8
			třebas	31,84	11	a	20,26	7
			rači	23,16	8	jak	11,58	4

Tab. 3-9 (1.). Počet výskytů částic podle třídy

Emocionálně-evaluativní			Faktuálně-expressivní (+evaluativní)			Jiné kombinace		
bohužel	269,20	93	prostě	4 347,78	1 502	no	9 245,54	3 194
že	188,15	65	a	3 346,22	1 156	jo	2 816,50	973
vyložene	170,78	59	to	2 286,78	790	ale	1 733,90	599
normálně	144,73	50	vono	523,93	181	už	1 308,39	452
eště	86,84	30	víš	373,41	129	nó	984,18	340
naštěstí	34,74	12	teď	370,52	128	pak	457,36	158
akorát	28,95	10	takle	263,41	91	jó	344,46	119
doslova	26,05	9	přece	219,99	76	uplně	231,57	80
aby	23,16	8	nakonec	173,68	60	co	196,84	68
minimálně	17,37	6	dost	136,05	47	úplně	179,47	62

Tab. 3-9 (2.). Počet výskytů částic podle třídy

Tabulka 3-9 ukáže počet výskytů částic podle třídy v PMK. Jak již bylo výše řečeno, částice se užívají nejčastěji pro funkci faktuální (42,01 %) a dále kategorie „jiné kombinace“ převažuje 19,08 %. Dále následuje „faktuálně – expresivní (evaluativní)“ (13,51 %). Podtypy, které patří k nejčastější třídě částic - faktuální, F. Čermák uvádí takto; 1. otázka /zjištění /ověření, např. *co?, cožpak, jo, ne? 2. zpřesnění /identifikace, vysvětlení, oprava, potvrzení, ani? a tak, až, dokonce, hlavně* atd. 3. omezení /rozšíření /změna platnosti, všeobecnost, ekvivalence, např. *aspoň, ale, celkem, eventuálně, konečně* atd. 4. ne/jistota, ne/pravdivost, např. *doopravdy, nesporně, fakt, jistě* atd. 5. ne/možnost, ne/nutnost, např. *asi, možná, nakonec, ráda* 6. ne/pravděpodobnost, ne/pochybnost, např. *As i, ať, definitivně, jasně, jednou, ráda, atd.* 7. ne/závislost, ne/podmíněnost, přípustka, např. *beztak, beztoho, i tak, jednoduše, ostatně,* atd. 8. vypývání/dedukce, vyvození, implikace, referenční připomenutí, námitka, např. *a, beztak, koneckonců, no, to, on/a/i/o* 9. neutralizovaně, neurčitost, rozpaky, postoj nevím, např. *bůhsud', bůhví, čertví, kdoví.* Takže „faktuální částice signalizuje vztah mluvčího k povaze faktu, popřípadě ho hodnotí.“ (Čermák:2008, s. 72)

V PMK se částice faktuální vyskytují například takto:

... lidí chytřejší sou bohužel slabšími <teda> strhávány. je to všeobecný názor, ale myslím že ...

... ale, já nevím, někdy až <jako> nevlezlý. No tak jako se říká, takle ...

... že vzdělání sice mají a nemůžou ho využívat, <tak> nastupují na místech, kde, který se ...

F. Čermák uvádí, že se částice nejčastěji kombinují binárně s jinými, např. pro počáteční částice *jako* jsou typické kombinace s částicemi *spíš, zrovna, prostě, třeba, i, asi teda, řekněme, zrovna, opravdu.* Dále dodává, že „faktuální třída v první pozici se kombinuje hlavně a výrazně opět s jinou faktuální třídou, méně s jejími modifikacemi, tj. třídou faktuálně-evaluativní a faktuálně-intenzifikační.“ Podobná je situace i u druhé modifikace základní, tj. „třídy faktuálně-intenzifikační v první pozici: opět se kombinuje především s třídou faktuální, ojedinele však i dalšími, jako faktuálně-evaluativní a faktuálně-expresivní.“ Konečně ukazují data třídu faktuálně-

expresivní, kde jde převážně o kombinace jen s jinou faktuální třídou, popřípadě faktuálně-intenzifikační a jen ojediněle o další, jako je voluntativně-evaluativní nebo faktuálně-expresivní. (Čermák:2008, s. 69)

F. Čermák analyzuje tuto tendenci tak, že „jedno užití faktuální kategorie, a tedy i částice v první pozici, která ji vyjadřuje, elicituje zase jen primárně užití další faktuální kategorie, jakkoliv třeba jiného podtypu, a že kombinatorika s jinými třídami je výrazně omezená.“ Přitom nápadně chybí kombinace s třídou emocionální, a zdá se, že „emocionální třída v první pozici se s faktuální, popř. jinou kombinovat do jisté míry může, srov. kombinace, kde v první pozici je vždy zastoupena: akorát-teda (+fakt), eště-navíc (+fakt-intenz), normálně-teda (+fakt-expr) aj.“ (Čermák:2008, s.70)

Shrnutí

Ve třetí kapitole jsem analyzovala frekvence a tendenci výskytů částic z různých hledisek na základě materiálu z PMK. Analýza podle sociolingvistického parametru nám ukázala, že parametr vzdělání a mluvní situace ovlivňují frekvenci částic. Zároveň jsme však zjistili, že se podle sociolingvistického parametru částice, které mluvčí často užívají při promluvě, moc neliší. Výjimečně částice *no* vykazuje větší rozdíly podle parametru mluvní situace, což je však běžný jev; částice *no* signalizující váhání (hezitační funkce) na začátku promluvy při formulaci myšlenky by se neměla vyskytovat v řízeném rozhovoru. Navíc částice *no* je běžnou součástí víceslovné partikule „*no tak*“, a proto se často vyskytuje na začátku.

Abychom hlouběji prozkoumali důvod vysokého počtu výskytů homonymních částic a vztahy mezi homonymní částicí a spojkou či adverbium, potřebujeme hlubší analýzu nejen dat z PMK, ale i analýzu vzniku a vývoje částic v psané a mluvené češtině. Ráda bych se tomu věnovala v nějakém dalším průzkumu. To, co nám přinesla statistika valence byly očekávané údaje, ale zároveň zjištění byla užitečná v tom, že nám ukázala velký rozdíl ve frekvenci mezi částicí počáteční a koncovou. Statistika třídy nám umožňuje seznámit se s tím, za jakým účelem se užívají částice. Tato statistická data jsou velmi prospěšná pro cizince, kteří nemají

jasnou představu o významu částic (lexikální význam částic často není podrobněji vysvětlen, a proto cizinci mají k dispozici jen jednotlivé významy či překlad ze svého mateřského jazyka), a tudíž rozumí obsahu promluvy jen částečně bez přesného pochopení významu částic a skutečného postoje mluvčího k obsahu promluvy, partnerovi či kontextu.

4. Kontextová závislost částic

V této kapitole se soustředíme více na kontext, v němž se objevují částice. Napřed uvidíme minimální kontext partikulí vykazujících největší rozdíly podle jednotlivých sociolingvistických parametrů a dále budeme analyzovat funkce částic, které se vyskytují u řízeného či spontánního rozhovoru, jinými slovy, dialogu a monologu.

4.1 Minimální kontext partikulí vykazujících největší rozdíly podle jednotlivých sociolingvistických parametrů

Tabulka 4-1 (na konci této práce) ukazuje minimální kontext částic, které vykazují největší rozdíly podle sociolingvistických parametrů. Níže v tabulce uvidíme, že se u jednotlivých sociolingvistických parametrů tak často neobjevují rozdíly v slovech, které předcházejí před částicí či za ní následují. Například u obou pohlaví za *no* následují stejná slova *jako a, tak, to, ale a já*.

Ale například slova za částicí *a* se trochu liší u lidí se středním (SŠ) a vyšším vzděláním (VŠ); u SŠ se objevují nejčastěji *to (430x), tak (356x) a já (184x)* a pak následují *co (174x), pak (165x), teď (146x) a vona (129x)*, zatímco se u VŠ objevují *tak (221x), to (204x) a co (129x)* a pak následují *je (69x), pak (66x), teď (55x), ty (50x) a když (44)*.

Dále je zajímavé, že u částice *že* je rozdíl mezi pohlavími 1741 výskytů. Za částicí *že* se objevuje u mužů nejčastěji *jo (4142x)*, což je 89.5 % všech slov za částicí *že*, a stejně u žen se nejvíce objevuje *jo (2374x)*, což je ale jen 82.28 % všech slov. Pak následuje u mužů *jó (98x)* a u žen *taky (78x)*. Dále následují u mužů, *ano (49x)* a *o(23x)*, zatímco u žen pak následují *to (44x)* a *bych (39x)*. I slova před částicí jsou jiná u žen a mužů; u mužů se vyskytují v následujícím pořadí tyto částice: *a (17x), je (17x), teda (14x) a tak (12x)*, zatímco u žen se vyskytují jiné částice v následujícím pořadí *jako (30x), tak (21x), a (21x) a ale (21x)*.

Z tabulky 4-1 vyplývá, že minimální kontext částic vykazujících největší rozdíly podle jednotlivých sociolingvistických parametrů se moc mezi sebou neliší, což znamená, že před částicí a za ní předcházejí, resp. následují podobná slova.

Jinými slovy, sociolingvistická kategorie nemá větší vliv na minimální kontext částic a u některých částic mluvčí spíš užívají částice s určitou předem danou pravidelností pořadí slov nejspíš nevědomky.

4.2. Analýza rozdílů ve funkci částic podle mluvní situace

Jak jsem napsala v úvodu, funkce částic je důležitá pro cizince, především Japonce, kteří dávají přednost zachování odstupů mezi mluvčími a zároveň je pro ně důležité pochopit postoj partnera v promluvě. To znamená, že je užitečné znát, v jakém kontextu, jinými slovy v jaké mluvní situaci a za jakým účelem se užívají částice, aby jim cizinci mluvící česky mohli rozumět a používat je přirozeně. V třetí kapitole jsme analyzovali počet výskytů částic podle třídy, a dále v této kapitole jsme analyzovali výskyty částic podle třídy v řízeném rozhovoru a v spontánním rozhovoru, abychom věděli, za jakým účelem se částice používají při dialogu či monologu.

Níže uvedená tabulka ukazuje, jaké se objevují rozdíly v užití částic a v počtu výskytů částic podle mluvní situace. Najdeme v ní jasnější rozdíly než zaznamenaly tabulky, jež jsme analyzovali výše, což je o to zajímavější. Z této tabulky vyplývá, že rozhodujícím faktorem při užití částic a určení jejich funkce je právě mluvní situace, tj. formální či neformální rozhovor.

Faktuální						Faktuální-evaluativní					
Řízený rozhovor	Počet výskytů	Výskyt/1. mil. slov	Spontánní rozhovor	Počet výskytů	Výskyt/1. mil. slov	Řízený rozhovor	Počet výskytů	Výskyt/1. mil. slov	Spontánní rozhovor	Počet výskytů	Výskyt/1. mil. slov
	9 613	43 296,34		4 649	37 663,24		703	3 166,27		438	3 548,40
teda	2 077	9 354,68	tak	938	7 599,08	potom	111	499,94	dyť	125	1 012,67
jako	1 569	7 066,68	jako	829	6 716,03	jinak	103	463,91	že	38	307,85
tak	1 266	5 701,98	teda	659	5 338,80	ovšem	80	360,31	jinak	38	307,85
asi	807	3 634,68	že	379	3 070,42	a	63	283,75	stejně	35	283,55
že	786	3 540,09	asi	316	2 560,03	stejně	47	211,69	přece	34	275,45
zase	440	1 981,73	vid'	228	1 847,11	ňák	41	184,66	ňák	34	275,45
vlastně	371	1 670,96	taky	212	1 717,49	prakticky	40	180,16	nebo	23	186,33
taky	343	1 544,85	zase	140	1 134,19	že	37	166,65	a	22	178,23
vopravdu	230	1 035,91	vlastně	114	923,56	nebo	34	153,13	ovšem	21	170,13
spíš	218	981,86	vopravdu	99	802,04	dyť	33	148,63	potom	17	137,72
Faktuálně-intenzifikační						Voluntativní					
	2 893	13 029,89		1 146	9 284,16		63	283,75		10	81,01
i	591	2 661,83	eště	244	1 976,73	řekněme	56	252,22	řekněme	5	40,51
samozřejmě	277	1 247,59	i	150	1 215,20	řekněmě	4	18,02	mimochodem	4	32,41
vůbec	270	1 216,06	vůbec	114	923,56	řekneme	1	4,50	řekněme	1	8,10
určitě	235	1 058,43	právě	94	761,53	prosim	1	4,50		1	8,10
eště	233	1 049,42	ani	84	680,51	mimochodem	1	4,50			
ani	219	986,36	až	72	583,30			0,00			
hlavně	167	752,16	hlavně	49	396,97			0,00			
právě	149	671,09	zrovna	45	364,56			0,00			
rozhodně	103	463,91	určitě	43	348,36			0,00			
aspoň	97	436,88	aspoň	39	315,95			0,00			

Tab. 4-2 (1.) Rozdíly v užití částic a v počtu výskytů částic podle mluvní situace

Voluntativní-evaluativní					Expresivně-evaluativní						
	1 481	6 670,33		393	3 183,84		631	2 841,98		508	4 115,49
třeba	1 346	6 062,30	třeba	310	2 511,42	no	308	1 387,21	taky	230	1 863,31
třea	27	121,61	aby	12	97,22	taky	229	1 031,40	no	228	1 847,11
jenom	16	72,06	klidně	9	72,91	docela	29	130,61	docela	16	129,62
dyž	14	63,06	třea	8	64,81	taky	27	121,61	nó	9	72,91
klidně	14	63,06	jenom	7	56,71	nó	10	45,04	dyž	7	56,71
radši	14	63,06	radši	7	56,71	také	8	36,03	když	5	40,51
nevím	11	49,54	jenom	6	48,61	a	5	22,52	taky	4	32,41
aby	7	31,53	třebas	6	48,61	když	4	18,02	hlavně	2	16,20
třebas	5	22,52	rači	5	40,51	noak	2	9,01	jak	2	16,20
když	4	18,02	dyž	5	40,51	jak	2	9,01	jen	2	16,20
Emocionální-evaluativní					Faktuálně-expresivní (+evaluativní)						
	231	1 040,41		127	1 028,87		2 427	10 931,05		2 159	17 490,85
bohužel	86	387,34	normálně	33	267,35	prostě	1 142	5 143,50	a	705	5 711,46
vyloženě	41	184,66	že	27	218,74	a	451	2 031,28	to	509	4 123,59
že	38	171,15	vyloženě	18	145,82	to	281	1 265,61	prostě	360	2 916,49
normálně	17	76,57	eště	14	113,42	vono	75	337,80	víš	122	988,37
eště	16	72,06	naštěstí	9	72,91	přece	65	292,76	vono	106	858,74
akorát	9	40,54	bohužel	7	56,71	takle	56	252,22	teď	84	680,51
minimálně	5	22,52	aby	6	48,61	teď	44	198,17	takle	35	283,55
doslova	5	22,52	doslova	4	32,41	dost	44	198,17	nakonec	21	170,13
naštěstí	3	13,51	nó	3	24,30	nakonec	39	175,65	vona	21	170,13
ještě	2	9,01	však	2	16,20	zkrátka	27	121,61	von	19	153,93

Tab. 4-2 (2.) Rozdíly v užití částic a v počtu výskytů částic podle mluvní situace

Jiné kombinace					
	3 250	14 637,79		3 229	26 159,31
no	1 490	6 710,87	no	1 704	13 804,72
jo	580	2 612,28	jo	393	3 183,84
už	279	1 256,60	ale	372	3 013,71
ale	227	1 022,39	nó	209	1 693,19
nó	131	590,02	už	173	1 401,54
pak	116	522,46	jó	54	437,47
jó	65	292,76	totiž	43	348,36
úplně	43	193,67	pak	42	340,26
co	35	157,64	úplně	37	299,75
úplně	33	148,63	teprve	33	267,35
naprosto	30	135,12	přímo	30	243,04

Tab. 4-2 (3.) Rozdíly v užití částic a v počtu výskytů částic podle mluvní situace

Ve voluntativně-evaluativní třídě nacházíme v počtu výskytů částic velký rozdíl; částice se vyskytují dvakrát více v řízeném rozhovoru (monolozích) než v rozhovoru spontánním (dialozích): v řízeném rozhovoru jsme zaznamenali 6 670 výskytů na každý milion slov, zatímco v spontánním rozhovoru to bylo 3 183 výskytů na milion slov .

Naproti tomu v expresivně-evaluativní třídě a faktuálně-expresivní třídě se částice více vyskytly v spontánním rozhovoru (v první třídě 2 842 výskytů v řízeném rozhovoru a 4 115 výskytů v spontánním rozhovoru, tj. 10 931 výskytů v řízeném rozhovoru a 17 490 výskytů v spontánním rozhovoru ve druhé sledované třídě). Příčinou těchto vysokých počtů částic v evaluativně-expresivní třídě by mohla být tendence, že v dialozích mluvčí dávají větší přednost sdělením svého hodnocení obsahu (evaluativní část výpovědi) a vyjádření vlastního postoje k obsahu (expresivní část výpovědi).

Zatímco se částice evaluativní a expresivní třídy vyskytují více v spontánním rozhovoru než v řízeném rozhovoru, objevují se částice voluntativní třídy méně v dialozích, především se částice voluntativně-evaluativní třídy *třeba* objevuje mnohem méně než v řízeném rozhovoru. Stejně ve voluntativní třídě, ke které patří jen několik částic, se objevují více částice v řízeném rozhovoru (2 84 výskytů na milion v řízeném rozhovoru a 81 výskytů na milion v spontánním rozhovoru). Stejně tak se ve voluntativní třídě objevují částice faktuální (i faktuálně-intenzifikační) častěji v řízeném rozhovoru. Mohl by to být výsledek toho, že mluvčí mají tendenci zdůrazňovat svůj vztah k povaze faktu při monologu, aby mohli přesvědčit posluchače. Podobná analýza platí u částic voluntativní třídy, tj. že se u nich neprojevuje tak často vůle a rozhodnost mluvčího při dialogu, kdy existuje určitý soulad či napětí, ale spíše při řízené mluvní situaci, kdy mluvčí spíše při promluvě vysvětluje svůj pocit či chce přesvědčivě vyjádřit adresátovi svůj názor.

Dále je zajímavou skutečností při výskytu částic jejich rozmanitost. Například ve faktuálně-intenzifikační třídě, jejíž funkcí je „signalizovat vztah mluvčího k povaze faktu“ a „zdůrazňovat vyšší či nižší platnost“, se odlišuje výběr částic (Čermák, s. 72-74); nejčastější částice v spontánním rozhovoru *eště*, *šestá*

nejčastější částice *až* a *osmá* . nejčastější částice *zrovna* nepatří ani jednou k nejčastějším částicím v řízeném rozhovoru, zatímco v spontánním rozhovoru nenacházíme druhou nejčastější částici *samozřejmě* a devátou nejčastější částici *rozhodně*. Takovou tendenci najdeme taky v emocionálně-evaluativní třídě. V spontánním rozhovoru k 10 nejčastějším částicím patří částice *aby*, *nó*, *však*, nenajdeme je však v řízeném rozhovoru, místo těchto částic se jako nejčastější vyskytují částice *že*, *akorát* a *minimálně*.

Jak výše uvedená tabulka ukazuje, srovnáme-li třídy částic podle mluvní situace, nacházíme velkou rozmanitost a velký rozdíl v počtu výskytů částic, z čehož vyplývá, že si mluvčí podle mluvního kontextu vybírá částice , anebo jinými slovy - rozhodujícím faktorem pro výběr částic je mluvní situace..

Závěr

V této práci jsme prozkoumali částice, které nelze definovat jasně a jednoduše jako ostatní slovní druhy. Ale díky materiálu z Pražského mluveného korpusu, který zachycuje autentickou mluvenou češtinu a nabízí plné systematické tagování všech svých forem, jsme mohli zachytit a podrobněji vysvětlit několik vlastností částic v mluvené češtině.

Analýza podle sociolingvistických parametrů nám ukázala, že parametr vzdělání a mluvní situace ovlivňují frekvenci částic, zároveň jsme však zjistili, že se podle sociolingvistických parametrů částice, které mluvčí často užívají při promluvě, moc neliší. Výjimečně částice *no* vykazuje větší rozdíly podle parametru mluvní situace, což je však běžný jev; částice *no* signalizující váhání (hezitační funkce) na začátku promluvy při formulaci myšlenky by se neměla vyskytovat v řízeném rozhovoru. Navíc částice *no* je běžnou součástí víceslovné partikule „*no tak*“, a proto se často vyskytuje na začátku.

Statistika valence nám přinesla očekávané výsledky, zároveň nám ukázala, že existuje velký rozdíl ve frekvenci mezi částicí počáteční a koncovou. Prospěšnější statistikou pro cizince byla analýza třídy, což nám umožňuje seznámit se s tím, za jakým účelem se užívají částice.

V poslední kapitole jsme zkoumali minimální kontext částic vykazujících největší rozdíl podle jednotlivých sociolingvistických parametrů a zjistili jsme, že se tak často neobjevují rozdíly u jednotlivých sociolingvistických parametrů; sociolingvistický parametr neovlivňuje minimální kontext částic a u některých částic mluvčí spíše užívá částice s určitou pravidelností jejich pořadí nejspíše nevědomky. Zajímavější byla analýza rozdílů ve funkci částic podle mluvní situace; jak nám ukázala tabulka, existuje rozmanitost částic a velký rozdíl v počtu výskytů částic. Statistická analýza přesvědčivě ukázala, že podle mluvního kontextu si mluvčí vybírá užití částic, jinak řečeno, částice se podílí na komunikaci významným způsobem. Při průzkumu jsme však zjistili, že kvantitativní analýza má své meze; při bližším prozkoumání důvodu vysokého počtu výskytů homonymních částic a vztahů mezi homonymní částicí a spojkou či adverbium, se ukázalo, že na hlubší analýzu nestačí

jen data z PMK. Potřebujeme například i analýzu vzniku a vývoje částic v psané a mluvené češtině. Dospěli jsme k určitým kvantitativním výsledkům, sociolingvistické spojitosti by však vyžadovaly mnohem hlubší analýzu. Pokud se používání částic v češtině podílí na tom, že se čeština jeví cizincům jako mlhavý, nelogický, ba přímo nepřátelský jazyk, tak pouze statistická analýza nám uspokojivou odpověď neposkytne. Je však nutně prvním krokem na cestě k jeho dosažení.

Tato práce jen ukazuje na některé aspekty analýzy částic v mluvené češtině. Osobně si přeji, aby z takového reálného, autentického materiálu z PMK vznikly učebnice či návody k použití částic jako jednoho z klíčových slovních druhů v mluveném projevu, který signalizuje postoj mluvčího při konverzaci. Věřím, že zvládnutí částic (i když samotné částice jsou jednoduché na zapamatování) přispěje k tomu, aby cizinci snažící se mluvit česky, i začátečníci, daleko dříve a snáze nabyli pocitu, že ovládají češtinu. Správným pochopením kontextu mluvní situace cizinci bezesporu získají větší motivaci k učení. Výuka založená na neustálém opakování deklinací, jen zvyšuje nejistotu a strach z chyb v užití deklinace, jistě není jednou správnou cestou k dosažení cíle, kterým je plynulé ovládnutí češtiny.

Tab. 4-1 Minimální kontext partikulí vykazujících největší rozdíly podle jednotlivých sociolingvistických parametrů

Pohlaví

Slovo před "no"					
Muž			Žena		
	Počet výskytů	Výskyt/1. mil. slov		Počet výskytů	Výskyt/1. mil. slov
,	1390	4 015,24	,	1873	4 314,27
.	906	2 617,13	.	1503	3 462,01
?	196	566,18	?	337	776,25
..	133	384,19	..	221	509,05
...	82	236,87	...	118	271,80
nevím	28	80,88	"	76	175,06
no	26	75,11	:	51	117,47
jo	21	60,66	nevím	31	71,41
"	14	40,44	no	28	64,50
!	9	26,00	jo	24	55,28
:	9	26,00	a	20	46,07
dobře	9	26,00	---	19	43,76
a	8	23,11	!	17	39,16
ale	8	23,11	ale	13	29,94
---	7	20,22	jako	11	25,34
říkal	7	20,22	hm	9	20,73
teda	6	17,33	teda	9	20,73
jako	5	14,44	to	9	20,73

Slovo za "no"					
Muž			Žena		
,	712	2 056,73	,	1006	2 317,22
tak	499	1 441,44	tak	693	1 596,26
a	468	1 351,89	a	675	1 554,79
.	367	1 060,14	.	440	1 013,50
to	142	410,19	to	279	642,65
ale	126	363,97	ale	236	543,60
já	110	317,75	já	181	416,92
..	68	196,43	..	51	117,47
...	28	80,88	no	35	80,62
no	25	72,22	je	33	76,01
v	24	69,33	prostě	32	73,71

takže	23	66,44	takže	31	71,41
protože	18	52,00	asi	25	57,58
je	17	49,11	v	25	57,58
myslím	17	49,11	myslím	24	55,28
my	15	43,33	určitě	22	50,67
určitě	14	40,44	...	21	48,37
jako	13	37,55	von	21	48,37
asi	13	37,55	protože	20	46,07
na	13	37,55	dyť	20	46,07
prostě	13	37,55	nevím	19	43,76
co	13	37,55	vona	17	39,16
teď	12	34,66	ty	16	36,85
vono	12	34,66	my	15	34,55
samozřejmě	11	31,78	co	15	34,55
že	10	28,89	když	14	32,25
ty	10	28,89	teď	13	29,94
tam	10	28,89	jako	13	29,94
nevím	9	26,00	jako	13	29,94
jak	9	26,00			

Slovo za částicí "že"					
Muž			Žena		
jo	1434	4 142,34	jo	1031	2 374,80
jó	34	98,21	jó	34	78,32
,	29	83,77	to	19	43,76
ano	17	49,11	,	18	41,46
o	8	23,11	bych	17	39,16
a	8	23,11	?	12	27,64
bych	7	20,22	.	9	20,73
?	5	14,44	jako	7	16,12
to	4	11,55	bych	6	13,82
.	4	11,55	tam	5	11,52
bych	4	11,55	si	5	11,52
tam	3	8,67	a	4	9,21
si	3	8,67	bysme	4	9,21
prostě	3	8,67	se	4	9,21
..	3	8,67	prej	3	6,91
se	2	5,78	..	3	6,91
má	2	5,78	když	3	6,91
jsem	2	5,78	nebo	3	6,91
bysme	2	5,78	ano	2	4,61
			dyž	2	4,61

			rozdíly	2	4,61
--	--	--	---------	---	------

Slovo před částicí "že"					
Muž			Žena		
,	1355	3 914,14	,	931	2 144,46
.	39	112,66	.	42	96,74
..	10	28,89	jako	13	29,94
a	6	17,33	tak	9	20,73
je	6	17,33	a	9	20,73
teda	5	14,44	..	9	20,73
tak	4	11,55	ale	9	20,73
...	4	11,55	třeba	6	13,82
ale	4	11,55	potom	4	9,21
zase	3	8,67	?	4	9,21
prostě	3	8,67	to	4	9,21
ne	2	5,78	tam	4	9,21
no	2	5,78	protože	4	9,21
jako	2	5,78	asi	3	6,91
takz	2	5,78	teda	3	6,91
takový	2	5,78			0,00
"	2	5,78	prostě	3	6,91
logický	2	5,78	---	2	4,61
zaměstnání	2	5,78	trošku	2	4,61
			něco	2	4,61
			jo	2	4,61

Slovo za částicí "a"					
Muž			Žena		
to	83	239,76	to	171	393,88
tak	81	233,98	tak	148	340,90
co	29	83,77	co	91	209,61
pak	27	77,99	já	67	154,33
teď	22	63,55	pak	66	152,02
já	22	63,55	teď	59	135,90
vono	18	52,00	vona	52	119,78
dyž	17	49,11	von	42	96,74
je	16	46,22	když	38	87,53
když	15	43,33	potom	36	82,92
na	14	40,44	ty	35	80,62
potom	13	37,55	..	31	71,41
ty	13	37,55	je	30	69,10
teďka	12	34,66	myslim	24	55,28
jinak	10	28,89	že	23	52,98

jak	10	28,89	ten	22	50,67
že	10	28,89	jako	20	46,07
tak	10	28,89	voni	20	46,07
tam	10	28,89	na	19	43,76
			eště	19	43,76

Slovo před částicí "a"					
Muž			Žena		
.	208	600,84	.	583	1 342,88
no	185	534,40	no	382	879,90
,	104	300,42	,	158	363,94
..	33	95,33	..	91	209,61
jo	28	80,88	:	48	110,56
:	25	72,22	?	46	105,96
?	18	52,00	nó	45	103,65
...	12	34,66	"	28	64,50
nó	9	26,00	jo	24	55,28
tak	7	20,22	...	21	48,37
!	4	11,55	tak	13	29,94
a	4	11,55	to	11	25,34
víš	4	11,55	vid'	9	20,73
-	3	8,67	!	9	20,73
prostě	3	8,67	---	8	18,43
je	2	5,78	je	6	13,82
jó	2	5,78	hm	5	11,52
nebyla	2	5,78	jó	5	11,52
takže	2	5,78	tě	5	11,52
děti	2	5,78	víš	5	11,52
že	2	5,78			

Vzdělání

Slovo před "a"					
SŠ			VŠ		
.	526	1 256,43	.	265	732,70
no	414	988,90	no	153	423,03
,	186	444,29	,	76	210,13
..	82	195,87	..	42	116,13
?	49	117,04	:	38	105,07
nó	48	114,66	jo	27	74,65
:	35	83,60	?	15	41,47
jo	25	59,72	...	9	24,88

“	25	59,72	tak	7	19,35
...	24	57,33	nó	6	16,59
tak	13	31,05	“	4	11,06
!	10	23,89	---	3	8,29
vid'	9	21,50	je	3	8,29
to	9	21,50	!	3	8,29
víš	8	19,11	děti	3	8,29
---	6	14,33	ano	2	5,53
jó	6	14,33	jako	2	5,53
je	5	11,94	hm	2	5,53
a	5	11,94	dobrý	2	5,53

Slovo za “a”					
SŠ			VŠ		
to	180	429,96	tak	80	221,19
tak	149	355,91	to	74	204,60
já	77	183,93	co	47	129,95
co	73	174,37	je	25	69,12
pak	69	164,82	pak	24	66,36
teď	61	145,71	teď	20	55,30
vona	54	128,99	ty	18	49,77
vona	50	119,43	když	16	44,24
když	37	88,38	na	15	41,47
potom	34	81,21	potom	15	41,47
ty	30	71,66	já	12	33,18
dyž	28	66,88	myslim	12	33,18
..	28	66,88	proč	10	27,65
že	26	62,10	von	10	27,65
voni	25	59,72	ten	10	27,65
tam	24	57,33	..	10	27,65
je	21	50,16	jinak	9	24,88
jak	21	50,16	jak	9	24,88
myslim	21	50,16	teďka	8	22,12
ta	21	50,16	dyť	8	22,12
ten	19	45,38	...	7	19,35

Slovo za částicí“no”					
SŠ			VŠ		
,	1005	2 400,60	,	713	1 971,38
tak	762	1 820,15	a	443	1 224,85
a	700	1 672,06	tak	430	1 188,91
.	450	1 074,89	.	357	987,07
to	246	587,61	to	175	483,86

ale	211	504,01	ale	151	417,50
já	171	408,46	já	120	331,79
..	74	176,76	..	45	124,42
no	45	107,49	takže	26	71,89
je	33	78,83	...	21	58,06
takže	28	66,88	v	21	58,06
...	28	66,88	asi	20	55,30
myslím	28	66,88	prostě	20	55,30
v	28	66,88	my	19	52,53
prostě	25	59,72	je	17	47,00
protože	23	54,94	určitě	17	47,00
von	22	52,55	no	15	41,47
co	20	47,77	protože	15	41,47
určitě	19	45,38	myslím	13	35,94
jako	18	43,00	teď	11	30,41
asi	18	43,00	nevím	11	30,41
vono	18	43,00	na	11	30,41
nevím	17	40,61	dyť	11	30,41

Slovo před částicí "no"					
SŠ			VŠ		
,	2008	4 796,42	,	1255	3 469,96
.	1385	3 308,28	.	1025	2 834,03
?	296	707,04	?	237	655,28
..	187	446,68	..	167	461,74
...	115	274,70	...	85	235,02
"	65	155,26	"	25	69,12
:	43	102,71	jo	23	63,59
nevím	42	100,32	nevím	17	47,00
no	41	97,93	:	17	47,00
jo	22	52,55	no	13	35,94
a	22	52,55	---	11	30,41
!	16	38,22	!	10	27,65
jako	12	28,66	ale	10	27,65
hm	12	28,66	teda	7	19,35
---	11	26,28	---	6	16,59
ale	11	26,28	to	6	16,59
tak	9	21,50	a	6	16,59
teda	8	19,11	dobře	6	16,59
to	8	19,11	řikal	5	13,82
			jako	4	11,06
			jó	3	8,29

Slovo za částicí "jako"					
SŠ			VŠ		
,	304	726,15	,	149	149,00
že	103	246,03	..	80	80,00
..	97	231,70	že	74	74,00
to	96	229,31	to	60	60,00
je	61	145,71	v	59	59,00
v	49	117,04	je	46	46,00
na	48	114,66	se	39	39,00
se	46	109,88	já	34	34,00
.	42	100,32	se	24	24,00
já	41	97,93	co	23	23,00
si	38	90,77	na	22	22,00
jo	32	76,44	si	20	20,00
ty	31	74,05	myslim	20	20,00
...	30	71,66	.	19	19,00
prostě	25	59,72	...	18	18,00
co	24	57,33	ta	18	18,00
třeba	23	54,94	ty	18	18,00
za	19	45,38	dyž	18	18,00
ten	19	45,38	tak	17	17,00
když	19	45,38	třeba	14	14,00
by	18	43,00	z	13	13,00
z	18	43,00	by	12	12,00

Slovo před částicí "jako"					
SŠ			VŠ		
,	357	852,75	,	235	649,75
to	167	398,91	to	129	356,67
že	152	363,08	tak	113	312,43
tak	124	296,19	že	98	270,96
ale	82	195,87	ale	65	179,72
.	78	186,31	teda	58	160,36
a	75	179,15	.	57	157,60
takže	61	145,71	..	45	124,42
..	61	145,71	je	38	105,07
je	60	143,32	ale	38	105,07
teda	49	117,04	se	33	91,24
se	34	81,21	takový	29	80,18
prostě	33	78,83	takže	29	80,18
sem	31	74,05	ňák	23	63,59
tam	31	74,05	tam	20	55,30
takový	28	66,88	už	19	52,53

já	25	59,72	takovej	18	49,77
už	25	59,72	já	16	44,24
třeba	20	47,77	třeba	16	44,24
spíš	19	45,38	si	15	41,47
vůbec	19	45,38	prostě	15	41,47

Věk

Slovo před "no"					
Mladší			Starší		
,	317	744,13	,	136	383,83
že	124	291,08	to	63	177,81
..	123	288,73	..	54	152,40
to	93	218,31	že	53	149,58
je	74	173,71	v	34	95,96
v	74	173,71	je	33	93,14
já	53	124,41	se	33	93,14
se	52	122,07	.	29	81,85
na	43	100,94	na	27	76,20
si	36	84,51	jo	26	73,38
...	34	79,81	já	22	62,09
ty	32	75,12	si	22	62,09
třeba	32	75,12	co	17	47,98
.	32	75,12	ty	17	47,98
co	30	70,42	sem	16	45,16
myslím	28	65,73	ta	16	45,16
s	28	65,73	z	15	42,33
dyž	26	61,03	...	14	39,51
by	25	58,69	:	14	39,51

Slovo za "no"					
Mladší			Starší		
,	432	1 014,08	,	160	451,57
to	162	380,28	to	134	378,19
tak	158	370,89	že	103	290,70
že	147	345,07	takový	79	222,96
ale	101	237,09	ale	46	129,83
.	99	232,39	.	36	101,60
a	89	208,92	teda	35	98,78
..	76	178,40	se	31	87,49
teda	72	169,01	..	30	84,67

je	69	161,97	je	29	81,85
takže	68	159,62	už	25	70,56
takový	37	86,85	tam	24	67,74
se	36	84,51	ale	24	67,74
prostě	34	79,81	takže	22	62,09
já	31	72,77	sem	21	59,27
tam	27	63,38	takový	20	56,45
třeba	26	61,03	ňák	17	47,98
takovej	25	58,69	prostě	14	39,51
no	24	56,34	si	13	36,69
ňák	24	56,34	když	13	36,69
spíš	23	53,99	taky	12	33,87

Slovo za částicí "třeba"					
Mladší			Starší		
,	238	558,68	,	85	239,90
se	88	206,57	to	44	124,18
to	74	173,71	se	36	101,60
je	62	145,54	je	32	90,31
..	62	145,54	..	29	81,85
v	48	112,68	na	23	64,91
na	45	105,63	v	19	53,62
jako	41	96,24	ty	16	45,16
ty	33	77,46	jako	15	42,33
ten	27	63,38	ten	13	36,69
a	27	63,38	.	12	33,87
že	25	58,69	si	12	33,87
ta	25	58,69	teda	11	31,05
si	24	56,34	tak	11	31,05
.	23	53,99	...	9	25,40
tak	20	46,95	sem	9	25,40
sou	20	46,95	už	9	25,40
už	20	46,95	s	8	22,58
s	18	42,25	má	7	19,76
sem	17	39,91	vim	7	19,76
tam	17	39,91	sou	7	19,76

Slovo před částicí "třeba"					
Mladší			Starší		
,	319	748,82	,	152	428,99
že	250	586,85	že	84	237,07
to	151	354,46	to	70	197,56
a	101	237,09	a	51	143,94

je	91	213,61	je	43	121,36
tak	84	197,18	se	36	101,60
.	78	183,10	tak	36	101,60
..	72	169,01	.	29	81,85
se	58	136,15	ale	28	79,02
ale	54	126,76	nebo	23	64,91
nebo	45	105,63	..	22	62,09
tam	44	103,29	no	20	56,45
si	31	72,77	si	15	42,33
no	26	61,03	který	14	39,51
aby	25	58,69	aby	13	36,69
jako	23	53,99	už	13	36,69
takže	20	46,95	jako	12	33,87
který	18	42,25	sem	12	33,87
už	18	42,25	tam	12	33,87
sou	18	42,25	já	11	31,05
když	17	39,91	když	10	28,22

Slovo za částicí "a"					
Mladší			Starší		
,	129	302,82	v	67	189,09
v	90	211,27	,	66	186,27
i	63	147,89	na	32	90,31
na	58	136,15	i	29	81,85
ty	40	93,90	já	18,00	50,80
..	39	91,55	to	17	47,98
já	35	82,16	ty	17	47,98
se	34	79,81	je	15	42,33
jako	31	72,77	se	14	39,51
to	28	65,73	ve	13	36,69
je	21	49,30	jako	12	33,87
u	21	49,30	si	12	33,87
.	20	46,95	ten	11	31,05
by	16	37,56	..	10	28,22
dyž	16	37,56	sem	9	25,40
když	16	37,56	jenom	8	22,58
tam	14	32,86	.	8	22,58
sou	13	30,52	ta	8	22,58
z	13	30,52	vo	8	22,58
ten	12	28,17	s	8	22,58
jenom	12	28,17	u	7	19,76

Slovo před částicí "a"

Mladší			Starší		
,	214	502,35	,	133	375,37
že	154	361,50	že	64	180,63
to	67	157,28	je	34	95,96
se	56	131,45	to	31	87,49
je	53	124,41	si	23	64,91
jako	49	115,02	jako	22	62,09
:	45	105,63	se	22	62,09
i	41	96,24	tak	22	62,09
já	38	89,20	.	19	53,62
a	37	86,85	tam	19	53,62
..	33	77,46	a	18	50,80
tak	32	75,12	ale	16	45,16
ale	32	75,12	já	15	42,33
dyž	29	68,07	i	15	42,33
když	26	61,03	když	13	36,69
si	22	51,64	..	12	33,87
sem	19	44,60	než	11	31,05
který	19	44,60	sem	11	31,05
tam	18	42,25	by	11	31,05
sou	18	42,25	dyž	9	25,40
co	18	42,25	nebo	9	25,40

Promluva

Slovo před "no"					
Řízený			Spontánní		
,	1001	2 897,55	,	789	2 283,88
.	349	1 010,24	.	403	1 166,55
..	42	121,58	?	132	382,09
?	41	118,68	..	39	112,89
...	24	69,47	...	25	72,37
no	23	66,58	"	22	63,68
nevím	21	60,79	no	21	60,79
jo	9	26,05	jo	15	43,42
"	6	17,37	a	15	43,42
práci	5	14,47	!	13	37,63
:	5	14,47	nevím	11	31,84
stihnout	4	11,58	ale	9	26,05
nevím	4	11,58	teda	8	23,16
---	3	8,68	to	8	23,16
jako	3	8,68	hm	7	20,26
nejde	3	8,68	-----	6	17,37

a	3	8,68	:	6	17,37
prostě	3	8,68	tak	5	14,47
život	3	8,68	říkal	5	14,47
rodinu	2	5,79	bylo	5	14,47
lidi	2	5,79	vid'	4	11,58
jedno	2	5,79	říkala	4	11,58
všechno	2	5,79	---	3	8,68

Slovo za "no"					
Řízený			Spontánní		
,	375	1 085,50	,	337	975,50
tak	352	1 018,92	a	286	827,87
a	296	856,82	tak	253	732,35
.	111	321,31	to	140	405,25
ale	87	251,84	.	133	384,99
já	74	214,20	ale	101	292,36
to	43	124,47	já	63	182,36
no	25	72,37	no	25	72,37
myslim	25	72,37	takže	18	52,10
..	21	60,79	v	15	43,42
určitě	18	52,10	von	15	43,42
asi	13	37,63	my	12	34,74
takže	12	34,74	je	11	31,84
prostě	12	34,74	dyť	11	31,84
jedno	10	28,95	protože	10	28,95
všechno	10	28,95	teď	9	26,05
co	8	23,16	jak	9	26,05
rozhodně	7	20,26	ty	9	26,05
nevím	6	17,37	taky	9	26,05
na	6	17,37	vonna	8	23,16
samozřejmě	6	17,37	vono	8	23,16
dyž	5	14,47	dyž	7	20,26
teď	5	14,47	nevím	7	20,26
jako	5	14,47	na	7	20,26
jinak	5	14,47	tam	7	20,26
...	5	14,47	voni	7	20,26
myslim	5	14,47	..	7	20,26
ty	5	14,47	bylo	6	17,37
podle	4	11,58	asi	5	14,47

Slovo před "třeba"					
Řízený			Spontánní		
,	135	390,78	,	41	118,68

že	110	318,41	že	19	55,00
to	42	121,58	tak	12	34,74
jako	37	107,10	to	9	26,05
se	37	107,10	tam	9	26,05
jedno	32	92,63	se	9	26,05
i	29	83,95	a	8	23,16
dyž	23	66,58	si	8	23,16
já	22	63,68	ale	7	20,26
.	18	52,10	jako	6	17,37
a	18	52,10	já	6	17,37
tak	17	49,21	je	6	17,37
když	16	46,31	bych	4	11,58
ale	16	46,31	i	4	11,58
nebo	14	40,53	bych	4	11,58
sou	14	40,53	pak	3	8,68
než	13	37,63	tady	3	8,68
který	13	37,63	byla	3	8,68
tam	12	34,74	když	3	8,68
..	11	31,84	sme	3	8,68
sem	10	28,95	.	3	8,68
by	10	28,95	dalo	2	5,79
si	9	26,05	má	2	5,79
už	9	26,05	vono	2	5,79
protože	9	26,05	dyž	2	5,79
zase	8	23,16	..	2	5,79
co	8	23,16	no	2	5,79
nevím	7	20,26	my	2	5,79
maj	7	20,26	takže	2	5,79

Slovo za "třeba"					
Řízený			Spontánní		
,	88	254,73	,	26	75,26
v	70	202,63	i	13	37,63
na	36	104,21	v	9	26,05
i	31	89,73	na	8	23,16
já	25	72,37	ty	8	23,16
ty	24	69,47	já	5	14,47
jako	22	63,68	dyž	5	14,47
se	20	57,89	by	5	14,47
to	18	52,10	za	5	14,47
je	17	49,21	to	4	11,58
u	16	46,31	jako	4	11,58
s	11	31,84	tam	4	11,58
ten	11	31,84	von	4	11,58
jenom	10	28,95	se	4	11,58

tak	10	28,95	už	4	11,58
ve	10	28,95	..	3	8,68
sou	10	28,95	taky	3	8,68
dyž	9	26,05	něco	3	8,68
někdo	9	26,05	.	3	8,68
..	9	26,05	aspoň	2	5,79
do	9	26,05	takovejch	2	5,79
po	8	23,16	měli	2	5,79
si	8	23,16	mu	2	5,79
by	8	23,16	pan	2	5,79
tam	7	20,26	tady	2	5,79
a	7	20,26	ho	2	5,79
k	7	20,26	budete	2	5,79
za	7	20,26	eště	2	5,79
z	7	20,26	těch	2	5,79

Slovo před "a"					
Řízený			Spontánní		
no	125	361,83	.	154	445,78
.	92	266,31	no	152	439,99
,	58	167,89	,	47	136,05
jo	20	57,89	nó	23	66,58
nó	9	26,05	:	21	60,79
:	8	23,16	?	19	55,00
...	4	11,58	..	8	23,16
tak	4	11,58	...	12	34,74
..	4	11,58	jo	10	28,95
děti	3	8,68	to	7	20,26
?	3	8,68	tak	7	20,26
takle	2	5,79	víš	7	20,26
-	2	5,79	!	6	17,37
rodičů	2	5,79	vid'	5	14,47
nic	2	5,79	je	5	14,47
			"	5	14,47
			a	4	11,58
			---	3	8,68
			tě	3	8,68
			cha	3	8,68
			prostě	3	8,68
			zase	3	8,68
			hm	2	5,79

Slovo za "a"					
Řízený			Spontánní		
tak	56	162,10	to	73	211,31

to	52	150,52	vona	32	92,63
pak	22	63,68	ted'	31	89,73
potom	16	46,31	tak	31	89,73
dyž	13	37,63	já	26	75,26
na	12	34,74	pak	23	66,58
ted'	12	34,74	von	19	55,00
já	10	28,95	co	17	49,21
když	10	28,95	ty	15	43,42
je	10	28,95	je	13	37,63
co	9	26,05	tady	13	37,63
ty	7	20,26	jak	11	31,84
l	7	20,26	potom	10	28,95
že	7	20,26	proč	10	28,95
už	7	20,26	voni	10	28,95
jako	7	20,26	ted'ka	9	26,05
taky	6	17,37	když	9	26,05
tam	6	17,37	že	7	20,26
jinak	6	17,37	tam	7	20,26
myslim	6	17,37	ten	7	20,26
ten	6	17,37	zase	7	20,26
vůbec	5	14,47	my	5	14,47
ted'ka	4	11,58	taky	5	14,47
nebo	4	11,58	víš	5	14,47
snad	4	11,58	už	5	14,47
tak	4	11,58	kde	5	14,47
dneska	4	11,58	eště	5	14,47
jesli	4	11,58	kdy	5	14,47
vono	3	8,68	dyž	4	11,58
jestli	3	8,68	na	4	11,58
..	3	8,68	říkal	4	11,58
takle	3	8,68	hele	4	11,58
prostě	3	8,68	s	4	11,58

Seznam použité literatury

Pražský mluvený korpus

Ana, Adamovičová: *Běžně mluvená čeština a její frekvenční slovník aneb Jak lidi v Praze dovopravdy mluvěj*, In: Přednášky z 54. běhu LŠSS, UK V Praze, 2011, UKFF; s. 45-62.

Bachmannová a kol.: *Encyklopedický slovník češtiny*, NLN, 2002; s.62-67.

Cvrček, V. a kol.: *Mluvnice současné češtiny*, Karolinum, Praha 2010.

Čechová M. a kol., *Čeština, řeč a jazyk*, ISV, Praha 1996

Čermák, F.: *Obecná čeština: je součástí české diglosie?*, In: Přednášky z běhu LŠSS, UK V Praze, UKFF; s. 23-37. (rozšířená stejnojmenná verze z r. 1997, Jazykovědné aktuality XXXIV, s. 34-43 (<http://ucnk.ff.cuni.cz/doc/diglosie.rtf>))

Čermák, F.: *Frekvenční slovník mluvené češtiny*, Karolinum, Praha 2007.

Čermák, F.: *Partikule, jejich syntagmatika a kumulace v mluvené češtině*, In: Čeština v mluveném korpusu, 2008, Studie z korpusové lingvistiky. Praha: NLN; s. 63-74

Čermák, F.: *Korpusy včera, dnes a zítra*, In: Korpusová lingvistika Praha 2011 - 2. Výzkum a výstavba korpusů, 2011, Studie z korpusové lingvistiky. Praha: NLN; s.14-16.

Čermák, F.: *Pražský mluvený korpus*, Praha, 2001 (<http://ucnk.ff.cuni.cz/pmk.php>)

Čuřín, F.: *Sborník filosofické fakulty brněnské university.*, Naše řeč, ročník 49, číslo 3. Praha, 1966 (<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5199>)

Filipec, J.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Academia, Praha 1994.

Grepl, M. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, NLN, Brno, 1995; s.358-367.

Chamonikolasová, J.: *Diskurzivní částice v češtině a v angličtině*, In: Krčmová a kol.: *Integrace v jazycích, jazyky v integraci*, Praha, NLN, 2010, 99-112

Havránek, B a Jedlička, A.: *Česká mluvnice*, SPN, Praha, 1981 s.4-7

Havránek, B a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého I–VII*, Academia, 1988, Praha.

Petr, Jan: *Mluvnice češtiny 2*, Academia, Praha 1986.

Šonková, Jitka: *Morfologie mluvené češtiny: Frekvenční analýza*, Studie z korpusové lingvistiky, NLN, ÚČNK, Praha, 2008; s. -67.

Vondráček, Miloslav. *Příslovce a částice – hranice slovního druhu*, In: NŘ 2, roč. 82. Praha, 1999; s. 72 – 78.